

Η ΣΥΝΤΑΞΗ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

*

Κείμενα

Ξενοφώντος Κύρου Ἀνάβασις

3.2.9-10

(Η ευσέβεια του Ξενοφώντα)

Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ πᾶρρυται τις ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται πάντες μᾶ ὀρμῇ προσεκύνησαν τὸν θεόν, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε· Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ σωτήρος ἐφάνη, εὐξασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια ὅπου ἂν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα, συνεπεύξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν κατὰ δύναμιν καὶ ὅτῳ δοκεῖ ταῦτ', ἔφη, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. καὶ ἀνέτειναν ἅπαντες. ἐκ τούτου ἠῤῥξαντο καὶ ἐπαιάνισαν. ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἤρχετο πάλιν ὧδε· Ἐτύγχανον λέγων ὅτι πολλὰ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους, οἱ δὲ πολέμιοι ἐπιωρκήκασι τε καὶ τὰς σπονδὰς παρὰ τοὺς ὄρκους λελύκασιν. οὕτω δ' ἐχόντων εἰκὸς τοῖς μὲν πολέμοις ἐναντίους εἶναι τοὺς θεοὺς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἱκανοὶ εἰσι καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν καὶ τοὺς μικροὺς κἂν ἐν δεινοῖς ὧσι σώζειν εὐπετῶς, ὅταν βούλωνται.

Μετάφραση

Ενώ μιλούσε αυτός, φτερνίζεται κάποιος· αφού το άκουσαν όλοι οι στρατιώτες με μία κίνηση προσκύνησαν τον θεό, και ο Ξενοφών είπε: «Άνδρες, μου φαίνεται καλό, αφού την ώρα που μιλούσαμε για τη σωτηρία μας φάνηκε οϊωνός από τον Δία σωτήρα, να υποσχεθούμε ότι στον θεό αυτόν θα κάνουμε θυσίες για τη σωτηρία μας, σε όποια φιλική χώρα φτάσουμε πρώτα, και να υποσχεθούμε επίσης ότι θα θυσιάσουμε, αν μπορέσουμε, και στους άλλους θεούς. Κι όποιος συμφωνεί με αυτά, να σηκώσει το χέρι του». Και το σήκωσαν όλοι. Μετά από αυτό προσευχήθηκαν και έψαλαν. Αφού τα σχετικά με τους θεούς έγιναν καλά, άρχισε πάλι (ο Ξενοφών να μιλάει) έτσι: «Συνέβαινε να λέω ότι εμείς έχουμε πολλές και σημαντικές ελπίδες σωτηρίας. Γιατί, πρώτον, εμείς τηρούμε τους όρκους προς τους θεούς, ενώ οι εχθροί τούς παρέβησαν και έσπασαν την ανακωχή, αντίθετα με τους όρκους. Επειδή έτσι έχουν τα πράγματα, είναι λογικό οι θεοί να εχθρεύονται τους αντιπάλους μας και να είναι σύμμαχοί μας, οι οποίοι είναι ικανοί και

τους μεγάλους γρήγορα να τους κάνουν μικρούς και τους μικρούς, ακόμη κι αν βρίσκονται σε δυσκολία, να τους σώζουν εύκολα, όταν θέλουν.

α. Σχόλια γλωσσικά

πτάρνυμαι: φτερνίζομαι

οίωνός¹: πτηνό, σημάδι θεϊκό (επί οιωνοσκοπίας)

έπιορκέω²: παραβαίνω όρκους

σπονδαί³: ανακωχή

εύπετώ⁴: εύκολα

β. Δομική ανάλυση

Το κείμενο αποτελείται από δύο μέρη: στο πρώτο παρουσιάζεται ένα επεισόδιο της «Καθόδου των Μυρίων» κατά το οποίο ο Ξενοφών ενέπνευσε στους στρατιώτες του «οίστρο ευλαβείας» εκμεταλλευόμενος ένα τυχαίο γεγονός για να εμφυσήσει σε αυτούς την αίσθηση ότι οι θεοί είναι στο πλευρό τους. Αυτό το μέρος περιλαμβάνει τρεις περιόδους (έως το «... έ-παιάνισαν»). Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την περί ευσεβείας δημηγορία του («Έτύγχανον ... βούλωνται»). Ενδιαμέσως κινείται η μεταβατική περίοδος «έπει ... ώδε». Στην πρώτη περίοδο του πρώτου μέρους δεσπάζουν οι χρονικές μετοχές «λέγοντος», «ακούσαντες», «λεγόντων»⁵. Επίσης κυριαρχεί η γνώμη του Ξενοφώντα που εισάγεται με το «Δοκει μοι ...»⁶ από το οποίο εξαρτώνται τα τελικά απαρέμματα «εϋξασθαι» και «συνεπεύξασθαι» συνδεόμενα με το «δέ». Αν και τα δύο αυτά απαρέμματα παρουσιάζουν παραλληλία στη σύνταξη ακολουθούμενα από το «θύσειν + δοτική», το δεύτερο, με τις προθέσεις «συν-», «έπι-» προβάλλεται με έμφαση, ίσως διότι ο Ξενοφών θέλει να πείσει τους άνδρες του ότι υπάρχει ανάγκη να «εκβιαστούν ψυχικά» όλοι οι θεοί για τη σωτηρία των μισθοφόρων. Το «όπου άν ... άφικώμεθα» ισοδυναμεί με το «εις ήν άν ... άφικώμεθα».

Στο δεύτερο μέρος ο Ξενοφών αρχικά ανακεφαλαιώνει τα προηγούμενα: «Έτύγχανον ... σωτηρίας»⁷. Στη συνέχεια θέτει ως βάση του θεολογικού

1. Για την ετυμολογία βλ. LSJ⁹.

2. Βλ. O § 323β.

3. Βλ. O § 86δ.

4. Βλ. O § 203.

5. Βλ. Γρηγ σσ. 941 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 128, 136.

6. Βλ. Γρηγ σσ. 449 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 83-84.

7. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δοτική κτητική «ήμιν», βλ. Γρηγ σ. 147, ΣΑΕ § 80.

του επιχειρήματος την αντίθεση «πρῶτον μὲν ἡμεῖς ...», «οἱ δὲ πολέμοι ...». Αυτά εισάγονται με το αιτιολογικό «γάρ» που αιτιολογεί την προηγούμενη διατύπωση. Στην τελευταία περίοδο ο ομιλητής καταλήγει στο ευνοϊκό για τους Μυρσίους συμπέρασμα, το οποίο διαφεντεύεται από το «εἰκός» που εκπορεύει τα υπόλοιπα συντακτικά στοιχεία, στα οποία κυριαρχούν οι αντιθέσεις «τοῖς μὲν πολεμίοις — ἡμῖν δέ», «ἐναντίους — συμμάχους», «μεγάλους — μικρούς», «ἐν δεινοῖς — εὐπετῶς». Οι εκφραστικοί αυτοί τρόποι χρησιμοποιούνται για να αναδείξουν το δίκαιο του επιχειρήματος και έτσι να το καταστήσουν ακαταμάχητο. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διευθέτηση του λόγου παίζουν οι δοτικές «πολεμίοις», «ἡμῖν»⁸ και η προχειριστική⁹ χρήση του «ποιεῖν».

8. Βλ. Γρηγ σσ. 140 κ.εξ., ΣΑΕ § 32.

9. Βλ. Γρηγ σ. 48.

Ίσοκράτους Πανηγυρικός 1.1-3.5

Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τὰς πανηγύρεις συναγαγόντων καὶ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας καταστησάντων, ὅτι τὰς μὲν τῶν σωμάτων εὐτυχίας οὕτω μεγάλων δωρεῶν ἠξίωσαν, τοῖς δ' ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἰδίᾳ πονήσασι καὶ τὰς αὐτῶν ψυχὰς οὕτω παρασκευάσασιν ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελεῖν δύνασθαι, τούτοις δ' οὐδεμίαν τιμὴν ἀπένειμαν, ὧν εἰκὸς ἦν αὐτοὺς μᾶλλον ποιήσασθαι πρόνοιαν· τῶν μὲν γὰρ ἀθλητῶν δις τοσαύτην ῥώμην λαβόντων οὐδὲν ἂν πλεον γένοιτο τοῖς ἄλλοις, ἐνὸς δ' ἀνδρὸς εὖ φρονήσαντος ἅπαντες ἂν ἀπολαύσειαν οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκείνου διανοίας. Οὐ μὴν ἐπὶ τούτοις ἀθυμήσας εἰλόμην ῥαθυμεῖν, ἀλλ' ἰκανὸν νομίσας ἄθλον ἔσεσθαι μοι τὴν δόξαν τὴν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου γενησομένην ἤκω συμβουλευέσων περὶ τε τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ τῆς ὁμοιοῦσας τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι πολλοὶ τῶν προσποισαμένων εἶναι σοφιστῶν ἐπὶ τοῦτον τὸν λόγον ὥρμησαν, ἀλλ' ἅμα μὲν ἐλπίζων τοσοῦτον διοίσειν ὥστε τοῖς ἄλλοις μηδὲν πάποτε δοκεῖν εἰρησθαι περὶ αὐτῶν, ἅμα δὲ προκρίνας τούτους καλλίστους εἶναι τῶν λόγων, οἵτινες περὶ μεγίστων τυγχάνουσι ὄντες καὶ τοὺς τε λέγοντες μάλιστα ἐπιδεικνύουσι καὶ τοὺς ἀκούοντας πλεῖστ' ὠφελούσιν· ὧν εἷς οὗτός ἐστιν.

Μετάφραση

Πολλές φορές απόρησα με όσους διοργάνωσαν τις πανηγυρικές εκδηλώσεις και καθιέρωσαν τους αθλητικούς αγώνες, διότι τις σωματικές ικανότητες τις έκριναν άξιες για μεγάλα βραβεία, αλλά δεν απένειμαν καμμία τιμή σε όσους μόχθησαν ατομικά για το κοινό καλό και καλλιέργησαν τις ψυχές τους έτσι ώστε να μπορουν να ωφελουν και τους άλλους, πράγματα τα οποία ήταν λογικό αυτοί να φροντίσουν περισσότερο· διότι, ακόμη κι αν οι αθλητές διπλασίαζαν τη δύναμή τους, τίποτε περισσότερο δεν θα κέρδιζαν οι άλλοι, ενώ έναν άνδρα καλλιεργημένο όλοι όσοι θα ήθελαν να γνωρίσουν το πνεύμα του θα τον απολάμβαναν. Όμως δεν προτίμησα να αδιαφορήσω, επειδή απογοητεύτηκα από τα παραπάνω, αλλά, επειδή νόμισα ότι η δόξα που θα προκύψει από αυτόν το λόγο θα είναι σημαντικό

βραβείο για μένα, ήλθα να συμβουλευσω για τον πόλεμο κατά των βαρβάρων και την μεταξύ μας ομόνοια, χωρίς να αγνοώ ότι πολλοί από όσους προσποιήθηκαν ότι είναι σοφιστές ασχολήθηκαν πολύ με αυτό το θέμα, αλλά συγχρόνως ελπίζοντας ότι (ο δικός μου λόγος) θα διαφέρει τόσο πολύ ώστε να δοθεί η εντύπωση ότι ποτέ τίποτε δεν ειπώθηκε από τους άλλους γι' αυτά, συγχρόνως δε θεωρώντας ότι οι καλύτεροι λόγοι είναι αυτοί που αφορούν τα σημαντικότερα θέματα και διαφημίζουν πάρα πολύ όσους τους εκφωνούν και ωφελούν πάρα πολύ όσους τους ακούν· από αυτούς ένας είναι και ο συγκεκριμένος λόγος.

α. Σχόλια γλωσσικά

θαυμάζω + γεν.: εκπλήσσομαι με κάποιον ή κάτι, απορώ
συνάγω: συγκεντρώνω σε ένα μέρος, διοργανώνω
καθίστημι¹ άγωνα: διοργανώνω, εγκαθιδρύω αγώνες
αἱ τῶν σωματῶν εὐτυχίαι: σωματικές δυνατότητες, επιτυχίες
ἀξιώ, -ῶ + αιτ. + γεν.²: θεωρώ κάποιον ή κάτι άξιο για κάτι
παρασκευάζω + αιτ.: (προ)ετοιμάζω κάτι
ποιῶμαι πρόνοιαν³: προνοώ, φροντίζω, μεριμνῶ
ἀπολαύω + γεν.⁴: απολαμβάνω κάτι
κοινωνῶ + γεν.⁵: συμμετέχω σε κάτι, γνωρίζω κάτι
ἱκανός⁶: αρκετός, ικανοποιητικός
προσποιῶμαι + ειδ. απροφ.: προσποιούμαι ότι ..., υποκρίνομαι ότι ...
διοίσειν-διαφέρω + γεν.⁷: διαφέρω από κάποιον ή κάτι
ἐπιδεικνύω + αιτ. προσ.: προβάλλω, διαφημίζω κάποιον

β. Δομική ανάλυση

Το «Προοίμιο» του *Πανηγυρικού* είναι ένα εκπληκτικό δείγμα αττικού ρητορικού λόγου που παρέμεινε αξεπέραστο κατά την αρχαιότητα και επομένως διαχρονικά. Η πολιτική και πνευματική παρακαταθήκη του Ισοκράτη στους συμπολίτες του Αθηναίους, στους υπόλοιπους Έλληνες και

1. Για την τυπολογία βλ. Ο §§ 339 και 340-346· για τον σχηματισμό βλ. Σταμ §§ 84.4, 114.A3.

2. Για τη σύνταξη βλ. ΣΑΕ § 77.

3. Για τη σύνταξη βλ. ΣΑΕ § 72.

4. Για τη σύνταξη βλ. ΣΑΕ § 72.

5. Για τη σύνταξη βλ. ΣΑΕ § 72.

6. Για την ετυμολογία βλ. LSJ⁹.

7. Για τη σύνταξη βλ. ΣΑΕ § 72.

στον παγκόσμιο πολιτισμό συνοδεύτηκε από το ευτυχέστερο γλωσσικό περιβάλλον που συνιστά πρότυπο για όποιον θέλει να ερευνήσει ή να μιμηθεί το ύφος που «άγγιξε τα όρια της ανθρώπινης γραφής».

Ο ρήτορας διαιρεί το «Προοίμιο» σε δύο μέρη: στο πρώτο (α΄ περίοδος) αποικοδομεί, ρητορικά και ουσιαστικά, το αξιακό σύστημα που διείπε το δημόσιο βίο του καιρού του. Το «πολλάκις ἐθαύμασα» είναι μία πρωτότυπη και δυναμική είσοδος που ανατρέπει τα καθιερωμένα κατά τον τρόπο της *captatio benevolentiae*: επίσης εισάγει αποφασιστικά το «προσωπικό πάθος» του ομιλητή εκπορεύοντας δύο αντικείμενα, «τῶν ... συναγαγόντων» και «τῶν ... καταστησάντων», συντεταγμένα με τον όμοιο τρόπο του υπερβατού, και δύο αιτιολογικές προτάσεις⁸ (που αιτιολογούν αυτό το «πάθος»), «ὅτι ... μὲν ...», «τοῖς δ' ὑπὲρ ...». Η δομική ισορροπία εξυπηρετείται από την αντιθετική σύνδεση «μέν — δέ» και την παράλληλη συντακτική εκφορά των αιτιολογικών προτάσεων: «ὅτι ἠξίωσαν τὰς τῶν σωμάτων εὐτυχίας μεγάλων δωρεῶν // (ὅτι) ἀπένειμαν οὐδεμίαν τιμὴν τοῖς πονήσασι καὶ τοῖς παρασκευάσασιν». Η δεύτερη αιτιολογική περιλαμβάνει την συμπερασματική απαρεμφατική «ὥστε ... δύνασθαι»⁹, που αποτελεί απόδοση του προηγούμενου «οὕτω», ενώ τα ἔμμεσα αντικείμενα «τοῖς πονήσασι — τοῖς παρασκευάσασιν» προσδιορίζονται από την ακολουθούσα αναφορική «ὧν ... πρόνοιαν».

Αξίζει να προστεθεί, εκτός από τη συντακτική παραλληλία που επισημάνθηκε πιο πάνω, και το ομοιοτέλετο «... πονήσασι ... παρασκευάσασιν» και, κυρίως, η κλίμακα που οδηγεί στην κορύφωση την α΄ ημιπερίοδο της α΄ περιόδου: η δεύτερη αιτιολογική, που προβάλλει τι θα έπρεπε να είχαν κάνει οι διοργανωτές των αγώνων και οι νομοθέτες του δημοσίου βίου γενικότερα, καταλαμβάνει έκταση και διαθέτει βαρύτητα διπλάσια της πρώτης. Ο Ισοκράτης καθιστά το μήνυμά του σαφές εξ αρχής.

Η β΄ ημιπερίοδος εισάγεται με το αιτιολογικό «γάρ» που ερμηνεύει γιατί θα έπρεπε η κοινωνία να τιμά περισσότερο τους πολιτικούς και πνευματικούς ηγέτες από τους αθλητές. Και η ανάπτυξη αυτού του επιχειρήματος γίνεται με σχεδόν αρχιτεκτονική αρμονία, και γι' αυτό με τρόπο θαυμαστό: την εντύπωση κερδίζει η αντιθετική ισορροπία «μέν — δέ» που αρθρώνει δύο υποθετικούς λόγους της εκφραζόμενης σκέψης του Ισοκράτη: (α) τῶν ἀθλητῶν λαβόντων δις τοςαύτην ῥώμην = εἰ οἱ ἀθληταὶ λάβοιεν δις

8. Βλ. Γρηγ σσ. 606 κ.εξ., ΣΑΕ § 179.

9. Βλ. Γρηγ σσ. 634 κ.εξ., ΣΑΕ § 181.

τοσαύτην ῥώμην, οὐδὲν πλέον γένοιτο ἂν τοῖς ἄλλοις, και (β) ἐνὸς ἀνδρὸς εὖ φρονήσαντος = εἰ εἷς ἀνὴρ εὖ φρονήσειε, ἅπαντες οἱ βουλόμενοι ... ἀπολαύσειαν ἄν. Και οι δύο υποθετικοί λόγοι είναι του ίδιου είδους¹⁰, και οι δύο στην Υπόθεση εκφέρονται με υποθετικές μετοχές, και οι δύο καταλαμβάνουν έκταση δεκατεσσάρων λέξεων! Το απόλυτο «ισόκωλον»!¹¹ Επιπλέον τα κώλα είναι γεμάτα αντιθέσεις («τῶν ἀθλητῶν — τοῖς ἄλλοις», «τῶν ἀθλητῶν — ἐνὸς ἀνδρός», «δῖς — ἐνός», «οὐδέν — ἅπαντες») και παρηγήσεις («δ», «σ»).

Στο δεύτερο μέρος του Προοιμίου ο Ισοκράτης ανακοινώνει τους στόχους του εγχειρήματός του: επιδιώκει να παροτρύνει τους Έλληνες να ομονοήσουν και να επιτεθούν κατά των Περσών, και φιλοδοξεί ο *Πανηγυρικός* του να ξεπεράσει όλους τους προηγούμενους αντίστοιχους λόγους. Έτσι, διαρθρώνει όλο αυτό το τμήμα με βάση μία περίοδο στην οποία κυριαρχούν οι κύριες προτάσεις «Οὐ μὴν ... εἰλόμην ῥαθυμεῖν» και «ικανὸν οὐκ ἄγνωῶν — ἀλλ' ἅμα μὲν ... διοίσειν — ἅμα δὲ ... τῶν λόγων». Η περίοδος αυτή αρχίζει με την έντονα εμφατική διαπλοκή «οὐ μὴν ... ἄθυμῆσας — ἀλλ' ἱκανὸν νομίσας» που τονίζει τι απέφυγε και τι επέλεξε τελικά να πράξει ο ρήτορας· η επιλογή του υπογραμμίζεται στη συνέχεια από το ρήμα «εἰλόμην» και το ειδικό απαρέμφατο «ἔσεσθαι», που λειτουργεί ως Αντικείμενο στη μετοχή «νομίσας»: γενικά οι μετοχές δεσπάζουν στο χωρίο αυτό: «τὴν ... γεννησομένην» που ως επιθετική προσδιορίζει την «δόξαν», «συμβουλευσών» που ως τελική προσδιορίζει το ρήμα κίνησης «ἤκω», το «οὐκ ἄγνωῶν» που εκπορεύει την ειδική πρόταση «ὅτι ... ὤρησαν», το «οὐκ ἐλπίζων» που συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη μέσω του «ἀλλά» και η οποία εκπορεύει το ειδικό απαρέμφατο «διοίσειν» (το οποίο με τη σειρά του, μέσω του επιρρηματικού προσδιορισμού «τοσοῦτον», εξαρτά την συμπερασματική πρόταση «ὥστε ... περὶ αὐτῶν»): τέλος το «προκρίνας» που συνδέεται αντιθετικά με την προηγούμενη μετοχή («ἅμα μὲν — ἅμα δέ») και που εκπορεύει επίσης το ειδικό απαρέμφατο «εἶναι». Αν μάλιστα υπολογίσει κανείς ότι από τη δομική ενότητα αυτή η γενική διαιρητική «τῶν λόγων» συνδέεται συντακτικά με τις τρεις ακολουθούσες αναφορικές προτάσεις «οἵτινες ... ὄντες» και «(οἵτινες) τοὺς λέγοντας ... ἐπιδεικνύουσι» και «(οἵτινες) τοὺς ἀκούοντας ... ὠφελοῦσιν», κατανοεῖ ότι όλα σε αυτήν την περίοδο εξαρτώνται από τις μετοχές και διαποτίζονται από το πνεῦμα του Ισοκράτη, αφού ἄλλωστε Υποκείμενο όλων αυτών είναι ο ίδιος.

10. Βλ. Γρηγ σσ. 648 κ.εξ., ΣΑΕ § 182.

11. Βλ. Γρηγ σ. 992.

Λυσίου Ἐπιτάφιος**77.1-79.6**

(Ἡ κοσμική θρησκεία της πόλης-κράτους α΄)

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ τοιαῦτα ὀλοφύρεσθαι· οὐ γὰρ ἐλανθάνομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὄντες θνητοί· ὥστε τί δεῖ, ἃ πάλαι προσεδοκῶμεν πείσεσθαι, ὑπὲρ τούτων νῦν ἄχθεσθαι, ἢ λίαν οὕτω βαρέως φέρειν ἐπὶ ταῖς τῆς φύσεως συμφοραῖς, ἐπισταμένους ὅτι ὁ θάνατος κοινὸς καὶ τοῖς χειρίστοις καὶ τοῖς βελτίστοις; οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὑπερορᾷ οὔτε τοὺς ἀγαθοὺς θαυμάζει, ἀλλ' ἴσον ἑαυτὸν παρέχει πᾶσιν. εἰ μὲν γὰρ οἶόν τε ἦν τοῖς τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ κινδύνους διαφυγοῦσιν ἀθανάτους εἶναι τὸν λοιπὸν χρόνον, ἄξιον ἦν τοῖς ζῶσι τὸν ἅπαντα χρόνον πενθεῖν τοὺς τεθνεῶτας· νῦν δὲ ἢ τε φύσις καὶ νόσων ἤττων καὶ γήρως, ὃ τε δαίμων ὁ τὴν ἡμετέραν μοῖραν εἰληγῶς ἀπαραιτήτος, ὥστε προσήκει τούτους εὐδαιμονεσιάτους ἡγεῖσθαι, οἵτινες ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων κινδυνεύσαντες οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν, οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῇ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον, ἀλλ' ἐκλεξάμενοι τὸν κάλλιστον. καὶ γὰρ τοὶ ἀγήρατοι μὲν αὐτῶν αἱ μνήμαι, ζηλωταὶ δὲ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἱ τιμαί·

Μετάφραση

Πραγματικά δεν καταλαβαίνω γιατί πρέπει να θρηνούμε έτσι· διότι δεν ξεχάσαμε ότι είμαστε θνητοί· επομένως γιατί πρέπει τώρα να στενοχωριόμαστε γι' αυτά που από παλιά περιμέναμε ότι θα πάθουμε, ή (γιατί πρέπει) να παίρνουμε τόσο πολύ βαριά τις συμφορές που επιφέρει η φύση μας, αφού γνωρίζουμε καλά ότι ο θάνατος (είναι) κοινός και για τους χειρότερους και για τους καλύτερους; Διότι ούτε τους κακούς περιφρονεί ούτε τους καλούς θαυμάζει αλλά ίσο τον εαυτό του παρέχει σε όλους. Δηλαδή, εάν ήταν δυνατόν όσοι διέφυγαν τους κινδύνους στον πόλεμο να είναι αθάνατοι στη συνέχεια, θα άξιζε οι ζωντανοί όλη τους τη ζωή να πεθούν τους πεθαμένους· τώρα όμως η φύση μας είναι κατώτερη από τις νόσους και τα γηρατειά και ο δαίμων που κλήρωσε τη μοίρα μας αμείλικτος. Επομένως ταιριάζει να τους θεωρούμε πολύ ευτυχισμένους αυτούς που, αφού κινδύνευσαν για τα πολύ σπουδαία και σημαντικά, τέλειωσαν τη ζωή τους έτσι, χωρίς

να εμπιστευτούν τους εαυτούς τους στην τύχη, ούτε να αναμείνουν το φυσιολογικό θάνατο, αλλά αφού διάλεξαν τον πιο ένδοξο. Πραγματικά η μνήμη τους (θα είναι) αγέραστη και οι τιμές (προς αυτούς) ζηλευτές από όλους τους ανθρώπους:

α. Σχόλια γλωσσικά

όλοφύρομαι: θρηνώ

λανθάνω + αιτ. προσ. + κατηγ. μτχ.: διαφεύγω την προσοχή κάποιου

ἄχθομαι + προσδ. της αιτίας: λυπούμαι για κάτι

ὑπερορῶ + αιτ.: παραβλέπω, περιφρονώ κάποιον ή κάτι

ἐπιτρέπω + δοτ.: εμπιστεύομαι κάτι ή κάποιον σε κάτι ή κάποιον άλλο

β. Δομική ανάλυση

Το κείμενο σύγκεται εκ τριών περιόδων, ενώ έχει προστεθεί και η α' ημιπερίοδος της επομένης ως αρμοζουσα στο συνολικό πνεύμα του αποσπάσματος. Το «Ἀλλά γάρ» στην α' ημιπερίοδο είναι έντονα βεβαιωτικό: «πραγματικά ...». Η δευτερεύουσα πρόταση που εξαρτάται από το «... οὐκ οἶδ'(α)» ως Αντικείμενό του, δηλαδή η «ὅ,τι δεῖ ... ὀλοφύρεσθαι» είναι πλάγια ερωτηματική¹, η οποία λειτουργεί ως έμμεση ρητορική ερώτηση. Σε αυτήν απαντά η β' ημιπερίοδος-κύρια πρόταση κρίσεως «οὐ γάρ ... θνητοί», με το χαρακτηριστικά αιτιολογικό «γάρ». Στη συνέχεια ο ρήτορας εισάγει μία ευθεία ερώτηση², με τη μορφή συμπερασματικής, η οποία είναι επίσης ρητορική³ και η οποία βρίσκει την απάντησή της στην τελευταία ημιπερίοδο που σύγκεται εκ τριών κυριών προτάσεων και εισάγεται πάλι με ένα αιτιολογικό «γάρ». Ενδιαμέσως η αναφορική πρόταση «ἃ ... πείθεσθαι» προαναγγέλλει το «ὑπὲρ τούτων»⁴ που συμπληρώνει ως αιτιολογικός προσδιορισμός το «ἄχθεσθαι» και η ειδική «ὅτι ... τοῖς βελτίστοις» λειτουργεί ως Αντικείμενο στο «ἐπισταμένους». Αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι ο «θάνατος» προσδιορίζεται με τα «κοινός», «ἴσος» που συνοδεύονται από τις τυπικές δοτικές αντικειμενικές «τοῖς χειρίστοις», «τοῖς βελτίστοις» και «τοῖς πᾶσιν» αντιστοίχως⁵.

Η β' περίοδος από το «εἰ μὲν γάρ ...» ως το «ἀπαραιτήτος» διαιρείται σε δύο ημιπεριόδους εκ των οποίων η πρώτη συνιστά έναν ενδιαφέροντα

1. Βλ. Γρηγ σσ. 584 κ.έξ., 572 κ.έξ., 581, 1009 και ΣΑΕ §§ 4-8, 177-8.

2. Βλ. Γρηγ σσ. 584 κ.έξ., 572 κ.έξ., 581, 1009 και ΣΑΕ §§ 4-8, 177-8.

3. Βλ. Γρηγ σσ. 584 κ.έξ., 572 κ.έξ., 581, 1009 και ΣΑΕ §§ 4-8, 177-8.

4. Βλ. Γρηγ σ. 727.

5. Βλ. Γρηγ σσ. 140 κ.έξ., ΣΑΕ § 32.

υποθετικό λόγο του αντιθέτου προς την πραγματικότητα, του «ἀδυνάτου γενέσθαι»: «εἰ ... οἷόν τε ἦν ... — ἄξιον ἦν»⁶. Μέσα σε αυτόν κυριαρχούν οι έννοιες της ζωής και του θανάτου που διαπλέκονται μεταξύ τους με χιασμό ή χιαστό σχήμα: «τοῖς ... διαφυγοῦσι — τοὺς τεθνεῶτας», «ἀθανάτους — τοῖς ζῶσι»⁷. Κι όλα αυτά χαρακτηρίζονται από χτυπητές αντιθέσεις: «ἀθάνατοι — τεθνεῶτες», «πενθεῖν — τοῖς ζῶσι» κ.τ.λ. Στη β΄ ημιπερίοδο το «δέ» είναι έντονα αντιθετικό προς τα προηγούμενα επαναφέροντας τη σκέψη των ακροατῶν από το «ἀδύνατον γενέσθαι» στη σκληρή πραγματικότητα: «ἡ (ἀνθρώπινη) φύσις (ἐστὶ) ἥττων καὶ νόσων καὶ γήρωσ· ἀξίζει να προσέξουμε πῶς το κατηγορούμενο «ἥττων» σφηνώνεται και εγκλωβίζεται ανάμεσα στις γενικές συγκριτικές «νόσων», «γήρωσ· η ανθρώπινη φύση περιβάλλεται από αρρώστιες και γηρατειά χωρίς να μπορεί να ξεφύγει. Αυτό τονίζεται ιδιαίτερα με την επόμενη κύρια πρόταση, της οποίας η τελευταία λέξη, το Κατηγορούμενο του Υποκειμένου «ὁ δαίμων», δηλαδή το «ἀπαραίτητος» τοποθετείται στο τέλος ὅλης της περιόδου για να μείνει ανεξίτηλα χαραγμένο στη μνήμη των ακροατῶν: «αναπόφευκτος».

Έτσι ο ρήτορας οδηγείται στο συμπέρασμά του: «ὥστε ... ἠγεῖσθαι». Ὅσοι ἔδωσαν τη ζωή τους για την πόλη είναι «εὐδαιμονέστατοι». Ποιοι είναι αυτοί και με ποια κριτήρια ορίζονται; «Οἵτινες ... τὸν κάλλιστον». Η αναφορική-υποθετική πρόταση⁸ (θα μπορούσε να εισάγεται και με το «εἴ τινες ...») θέτει τις προϋποθέσεις: αυτοί είναι ὅσοι σκοτώθηκαν «κινδυνεύσαντες ...», «οὐκ ἐπιτρέψαντες ...», «οὐδ' ἀναμείναντες ...», «ἀλλ' ἐκλεξάμενοι ...». Οι τέσσερις χρονικές μετοχές δηλώνουν τι πρέπει να κάνει ὅποιος θέλει να τους μοιάσει: να ριψοκινδυνεύσει για την υψηλότερη ιδέα (το μεγαλείο της Αθήνας), να μην αφήσει την τύχη να ορίσει τη μοίρα του (και της πόλης του) να μην περιμένει το φυσικό θάνατο εκ του γήρατος αλλά να επιλέξει τον ηρωικό θάνατο που είναι και ο ωραιότερος. Προσοχή στην εναλλαγή των εννοιῶν: ρίσκο, αλλά ὄχι παράδοση στην τύχη, αποφυγή του ατιμωτικού θανάτου, και ελεύθερη προαίρεση υπέρ του τιμητικού. Και ὅλα αυτά κλεισμένα σε έναν υπέροχο κύκλο⁹: «ὑπὲρ ... καλλίστων — τὸν κάλλιστον». Στο τέλος ἔρχεται φυσιολογικά η παράθεση των τιμῶν που περιμένουν ὅσους μιμηθῶν τους νεκρούς αυτούς: αἰώνια μνήμη, αξιοζήλευτες τιμές.

6. Βλ. Γρηγ σσ. 654 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 182, 184.

7. Βλ. Γρηγ σ. 990.

8. Βλ. Γρηγ σσ. 742 κ.εξ.

9. Βλ. Γρηγ σσ. 991-2.

Πλουτάρχου Βίαι: «Περικλῆς»**3.1-4**

(Υπόδειγμα ηγέτη α΄)

Περικλῆς γὰρ ἦν τῶν μὲν φυλῶν Ἀκαμαντίδης, τῶν δὲ δήμων Χολαργεύς, οἴκου δὲ καὶ γένους τοῦ πρώτου κατ' ἀμφοτέρους. Ξάνθιππος γὰρ ὁ νικήσας ἐν Μυκάλη τοὺς βασιλέως στρατηγούς ἔγημεν Ἀγαρίστην Κλεισθένους ἔγγονον, ὃς ἐξήλασε Πεισιστρατίδας καὶ κατέλυσε τὴν τυραννίδα γενναίως καὶ νόμους ἔθετο καὶ πολιτεῖαν ἄριστα κεκραμένην πρὸς ὁμόνοιαν καὶ σωτηρίαν κατέστησεν. αὕτη κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξε τεκεῖν λέοντα, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλέα, τὰ μὲν ἄλλα τὴν ιδέαν τοῦ σώματος ἄμεμπτον, προμήκη δὲ τῇ κεφαλῇ καὶ ἀσύμμετρον. ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι κρᾶνεσι περιέχονται, μὴ βουλομένων ὡς ἔοικε τῶν τεχνιτῶν ἐξονειδίζειν.

Μετάφραση

Ο Περικλής λοιπόν ήταν της Ακαμαντίδου φυλής και του δήμου Χολαργού, από τις πρώτες οικογένειες ως προς και τους δυο γονεῖς. Διότι ο Ξάνθιππος που νίκησε στη Μυκάλη τους στρατηγούς του βασιλιά νυμφεύθηκε την Αγαρίστη, την δισεγγονή του Κλεισθένη, ο οποίος εξεδίωξε τους Πεισιστρατίδες και κατέλυσε με γενναιότητα την τυραννίδα και νομοθέτησε και εγκαθίδρυσε πολιτεύμα ἄριστα οργανωμένο με σκοπό την ομόνοια και τη σωτηρία (της πόλης). Αυτή (η Αγαρίστη) στον ύπνο της είδε ότι γέννησε λιοντάρι και μετά λίγες μέρες γέννησε τον Περικλή, ἄμεμπτο ως προς την υπόλοιπη εμφάνιση του σώματος αλλά με μακρουλό κεφάλι και ασύμμετρο. Γι' αυτό οι προτομές του σχεδόν όλες έχουν κρᾶνη, επειδή, όπως φαίνεται, οι τεχνίτες δεν ήθελαν να τον ντροπιάσουν.

α. Σχόλια γλωσσικά**ἔγημεν:** νυμφεύθηκε**ἐξήλασε-ἐξελάνω + αιτ. προσ.:** εκδιώκω, εξορίζω κάποιον**κεκραμένη:** ρυθμισμένη, οργανωμένη, εκ του «κεράννυμαι»: αναμειγνύομαι, ανακατεύομαι

τεκεῖν, ἔτεκε-τίκτω: δίνω ζωή, φέρνω στη ζωή κάτι ή κάποιον (πβ. τοκετός, Θεοτόκος)

ἡ ἰδέα: (εδώ) μορφή¹, εκ του ἰδεῖν (ὄρῳ)

προμήκης: επιμήκης, μακρουλός, εκ του «πρό + μήκος»

ὄθεν: γι' αυτό

ἡ εἰκῶν: γλυπτή απεικόνιση, προτομή, αλλά και ζωγραφική αναπαράσταση

ἔοικε: φαίνεται

ἐξονειδίζω + αιτ. προσ.: ντροπιάζω, κακολογώ, επικρίνω κάποιον

β. Δομική ανάλυση

Ο Πλούταρχος αναπτύσσει σε τέσσερις περιόδους τα πρώτα βασικά χαρακτηριστικά του Περικλή: καταγωγή, γονείς, γέννηση, σωματικά χαρακτηριστικά.

Στην α' περίοδο δεσπόζει το όνομά του· ακολουθεί το συνδυατικό ρήμα «ἦν»², το οποίο συνδέει τα Κατηγορούμενα «Ἀκαμαντίδης»³, «Χολαργεύς»⁴ με το Υποκείμενο «Περικλῆς»· οι γενικές «τῶν φυλῶν», «τῶν δήμων» είναι διαιρετικές: ανάμεσα στις φυλές ο Περικλής ανήκε στην Ακαμαντίδα, ανάμεσα στους δήμους ανήκε στον Χολαργό. Όμως στη συνέχεια προτιμά να συντάξει το «ἦν» όχι με Κατηγορούμενα, αλλά με γενικές κατηγορηματικές της καταγωγής «οἴκου», «γένους», για λόγους ποικιλίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς ο Πλούταρχος σηματοδοτεί με τους συνδέσμους αυτή την αλλαγή πορείας στη σύνταξη: τα «μέν — δέ» συνδέουν τα δύο Κατηγορούμενα, ενώ οι γενικές κατηγορηματικές συνδέονται με αυτά μέσω του δεύτερου «δέ», και μεταξύ τους μέσω του «καί».

Η β' περίοδος εξελίσσεται ομαλότερα. Εισάγεται με τον αιτιολογικό «γάρ» που δικαιολογεί γιατί ο Πλούταρχος δήλωσε πιο πάνω ότι ο Περικλής καταγόταν από κορυφαία γενιά ως προς και τους δύο γονείς («κατ' ἀμφοτέρους»). Ο πατέρας του Ξάνθιππος νίκησε στη Μυκάλη τους στρατηγούς του βασιλιά και νυμφεύθηκε («ἔγημεν») την Αγαρίστη, την εγγονή⁵ του Κλεισθένη. Εδώ ο συγγραφέας παρεμβάλλει σημαντικά στοιχεία που δείχνουν το μεγαλείο του παππού του Περικλή: «Ἐξήλασε τοὺς Πεισιστρατίδας,

1. Βλ. Πινδάρου *Ολυμπιονίκος* 1, στ. 10, 123.

2. Βλ. **Ο** § 275 και για τη σύνταξη βλ. **Γρηγ** σσ. 47 κ.εξ., **ΣΑΕ** § 13.

3. Βλ. **Ο** § 86α και για τη σύνταξη βλ. **Γρηγ** σσ. 54 κ.εξ., **ΣΑΕ** §§ 14-16.

4. Βλ. **Ο** § 114δ.

5. Για την τυπολογία βλ. **Ο** §§ 158, 159, 160, 161α και για τη σύνταξη βλ. **Γρηγ** σσ. 90 κ.εξ.

κατέλυσε τὴν τυραννίδα, ἔθετο νόμους, κατέστησε⁶ πολιτείαν ἄριστα κεκραμένη πρὸς σωτηρίαν καὶ ὁμόνοιαν».

Στη συνέχεια αναφέρεται στη μητέρα του Περικλή, την Αγαρίστη για να οδηγηθεί σε ένα σημαντικό σχόλιο ως προς τη γέννησή του: το ρήμα «ἔδοξε»⁷ είναι προσωπικό με Υποκείμενο το «αὐτή» (Αγαρίστη) και Αντικείμενο το ειδικό απαρέμφατο «τεκεῖν», το οποίο εξαρτά το Αντικείμενο «λέοντα»⁸. Ἐχουμε την περιγραφή ενός ονείρου («καθ' ὕπνου») που σηματοδότησε τη γέννηση του Περικλή και δημιούργησε ένα θρύλο γύρω από το πρόσωπό του. Η επόμενη πρόταση «μεθ' ἡμέρας ... ἀσύμμετρον» διαρθρώνεται με επίκεντρο τον Περικλή: αὐτή (δηλαδή η Αγαρίστη) μεθ' ἡμέρας ὀλίγας (μετά από λίγες μέρες: χρονικός προσδιορισμός) ἔτεκε Περικλέα (Αντικείμενο)· τον Περικλέα προσδιορίζουν επιθετικῶς τα «ἄμεμπτον», «προμήκη»⁹, «ἀσύμμετρον» που συνδέονται μεταξύ τους με τα «μέν — δέ — καί».

Ἔτσι δίνονται τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου με τους αναφορικούς προσδιορισμούς «τὴν ιδέαν»¹⁰ (αιτιατική στο «ἄμεμπτον»), «τῆ κεφαλῇ»¹¹ (δοτική, στα «προμήκη» και «ἀσύμμετρον»). Αυτά οδηγούν στην τελική περίοδο, στην οποία εξηγείται γιατί οι γλύπτες τον απεικόνιζαν πάντοτε με κρᾶνη: δεν ἠθέλαν να τον ντροπιάσουν αποδίδοντας γλυπτικά την επονείδιστη ἀτέλεια της κεφαλῆς του.

Η περίοδος αυτή σύγκεται εκ δύο προτάσεων, μία κύρια («ὄθεν ... ἐξονειδίζεῖν») η οποία περιέχει την αναφορική παραβολική «ὡς ἔοικε». Το συντακτικό ενδιαφέρον εδώ το παρουσιάζει η δοτική «κρᾶνεσι», η οποία προσδιορίζει το ρήμα «περιέχονται». Επίσης η μετοχή «μὴ βουλομένων»¹² ως ἀπόλυτη αιτιολογική μετοχή ερμηνεύει γιατί ακριβῶς οι τεχνίτες τον αναπαριστούσαν έτσι.

6. Για την τυπολογία βλ. Ο §§ 339, 346α.

7. Βλ. Γρηγ σσ. 449 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 83, 85-86.

8. Για την κλίση βλ. Ο § 122ε.

9. Για την κλίση βλ. Ο §§ 181, 183.

10. Βλ. Γρηγ σ. 164, ΣΑΕ § 33 / τῆ κεφαλῇ: Γρηγ σ. 143, ΣΑΕ § 32.

11. Βλ. προηγούμενη υποσημείωση.

12. Βλ. Γρηγ σσ. 943 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 129, 136β.

Πλουτάρχου Βίοι: «Περικλῆς»**7.1-3**

(Υπόδειγμα ηγέτη β')

Ὁ δὲ Περικλῆς νέος μὲν ὦν σφόδρα τὸν δῆμον εὐλαβεῖτο. καὶ γὰρ ἐδόκει Πεισιστράτῳ τῷ τυράνῳ τὸ εἶδος ἐμφορῆς εἶναι, τὴν τε φωνὴν ἠδεῖαν οὔσαν αὐτοῦ καὶ τὴν γλῶτταν εὐτροχὸν ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ ταχεῖαν, οἱ σφόδρα γέροντες ἐξεπλήττοντο πρὸς τὴν ὁμοιότητα. πλούτου δὲ καὶ γένους προσόντος αὐτῷ λαμπροῦ καὶ φίλων οἱ πλείστον ἐδύναντο, φοβούμενος ἐξοστρακισθῆναι τῶν μὲν πολιτικῶν οὐδὲν ἔπραττεν, ἐν δὲ ταῖς στρατείαις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν καὶ φιλοκίνδυνος.

Μετάφραση

Ο Περικλής, όταν ήταν νέος φυλαγόταν πολύ από τους δημοκρατικούς. Πραγματικά φαινόταν όμοιος στο ύφος με τον Πεισίστρατο τον τύραννο, και επειδή η φωνή του ήταν ευχάριστη και η γλώσσα του ρέουσα και ταχεία στο διάλογο, οι πολύ γέροι εκπλήσσονταν από την ομοιότητα. Επειδή μάλιστα είχε πλούτο και λαμπρή καταγωγή και πανίσχυρους φίλους, φοβούμενος μην εξοστρακισθεί δεν ασχολούνταν καθόλου με την πολιτική, αλλά στις εκστρατείες αποδεικνύονταν γενναίος και ρηφοκίνδυνος.

α. Σχόλια γλωσσικά**σφόδρα:** πολύ**εὐλαβέομαι, -οῦμαι + αιτ.:** προσέχω κάποιον ή κάτι με την έννοια «φυλάγομαι από ...»**τὸ εἶδος:** η μορφή**εὐτροχος, -ον, -ον:** ρέων («γλῶττα εὐτροχος» = ρέουσα γλώσσα)**β. Δομική ανάλυση**

Ο Πλούταρχος συνεχίζει την σκιαγράφηση του πορτραίτου του μεγαλύτερου Έλληνα ηγέτη μετά τον Μέγα Αλέξανδρο, παραθέτοντας διάφορα χαρακτηριστικά του, πνευματικά και σωματικά.

Στην α΄ περίοδο, μετά τον χρονικό προσδιορισμό που προσφέρει η μετοχή «ὄν»¹, παρουσιάζει την καχυποψία του για τον αθηναϊκό λαό και τον άστατο χαρακτήρα του γι' αυτό χρησιμοποιεί το ρήμα «εὐλαβεῖτο»², με Αντικείμενο το «τὸν δῆμον», συμπληρούμενο εμφaticά από το «σφόδρα». Στη δεύτερη περίοδο μας εισάγει με το βεβαιωτικό «καὶ γάρ» και αναπτύσσει τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά γύρω από δύο ρήματα, το «ἐδόκει» και το «ἐξεπλήττοντο»· το πρώτο ρήμα είναι και πάλι προσωπικό, έχει Υποκείμενο το «ὁ Περικλῆς», Αντικείμενο το ειδικό απαρέμφατο «εἶναι» από το οποίο εκπορεύεται το Κατηγορούμενο του Υποκειμένου «ἐμφερῆς», στο οποίο συνάπτεται η δοτική αντικειμενική «Πεισιστράτῳ»· το «εἶδος» και πάλι προσδιορισμός της αναφοράς. Εδώ υπάρχει μία ενδιαφέρουσα δομική αμφισημία εκ μέρους του Πλούταρχου: το «τὴν φωνήν» και το «τὴν γλῶτταν»³ μπορεί να συνδέονται παρατακτικά προς το «εἶδος» ως προσδιορισμοί της αναφοράς, και η μετοχή «οὔσαν» ως αναφορική - αιτιολογική να δικαιολογεί το «ἐμφερῆς», εξαρτώντας τα Κατηγορούμενα «ἡδεῖαν»⁴, «εὐτροχον» και «ταχεῖαν», και μέσω των δύο τελευταίων τον προσδιορισμό της αναφοράς «ἐν τῷ διαλέγεσθαι». Όμως έτσι μένει ασύνδετη η δεύτερη κύρια πρόταση της περιόδου, με το ρήμα «ἐξεπλήττοντο»· γι' αυτό μπορεί να υποθέσει κανείς ότι το «οὔσαν» με τα παρεπόμενά του συμπληρώνει το ψυχικό πάθος του «ἐξεπλήττοντο», αν και αυτό διαθέτει αιτιολογικό προσδιορισμό, το «πρὸς τὴν ὁμοιότητα»⁵. Έτσι ἡ αλλιώς είναι φανερή η αμφίσημη συντακτική διευθέτηση που όμως δεν αφήνει παρερμηνεία ως προς το περιεχόμενο: οι υπέργηροι (που είχαν ζήσει τόσο ώστε να έχουν δει και να έχουν ακούσει τον ίδιο τον Πεισίστρατο) ἐξεπλήττονταν από την ομοιότητα του Περικλή με εκείνον στην ὄψη και τη φωνή, υπό την έννοια του αρχοντικού παρουσιαστικού και της ακαταμάχητης ευγλωττίας.

Στην τελευταία περίοδο ο Πλούταρχος επανέρχεται στην προσεκτική πορεία του Περικλή κατά τα πρώτα πολιτικά του βήματα (ήταν ἄλλωστε γνώστης των πολιτικῶν περιπετειῶν του πατέρα του και της μητρικῆς γενιάς του, των Αλκμεωνιδῶν). Η περίοδος συνδέεται με την πρώτη διά του «δέ»,

1. Βλ. Ο § 187.5.

2. Βλ. Ο § 323β.

3. Βλ. Ο §§ 86γ, 90.

4. Βλ. Ο §§ 168, 170.

5. Πβ. Πλούταρχου *Θεμιστοκλής* 19.

ενώ η ενδιάμεση «καὶ γὰρ ... ὁμοιότητα» λειτουργεῖ παρενθετικά. Εξηγεί ὁμως γιατί ο Περικλῆς ἦταν τόσο διστακτικός στην ἀρχή: εἶχε τόσα προσόντα που κινδύνευε· ἀκόμη και η ὁμοιότητα με τον Πεισίστρατο μπορούσε να εἶναι επικίνδυνη. Γι' αὐτό ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ἀρχικά την ἀπόλυτη ἐναντιωματικὴ μετοχή «προσόντος»⁶ (με Ὑποκείμενα τα «πλούτου», «γένους» και το «φίλων» σε ἐννοούμενη μετοχή «προσόντων», του ἴδιου εἴδους, και με Ἀντικείμενο το «αὐτῶ»)· το «λαμπροῦ» και το «οἱ ... ἐδύναντο» λειτουργοῦν ὡς ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ στα Ὑποκείμενα της μετοχής. Στη συνέχεια η αιτιολογικὴ μετοχή «φοβούμενος» ἐρμηνεύει τη διστακτικότητα, ἀποτέλεσμα της οποίας εἶναι το «ἔπραττεν οὐδέν (σύστοιχο Ἀντικείμενο) τῶν πολιτικῶν» (γενικὴ διαιρετικὴ)⁷. Η τελευταία κύρια πρόταση συνδέεται παρατακτικά διὰ του «δέ» και υπογραμμίζει το μόνο τομέα στον ὁποῖο ο Περικλῆς ἐξεδήλωνε ὅλη τη μεγαλοφυΐα του: «ἐν ταῖς στρατείαις ἦν ἀνήρ»⁸ (Κατηγορούμενο) «ἀγαθὸς και φιλοκίνδυνος» (ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί).

6. Βλ. Γρηγ σσ. 951 κ.εξ., ΣΑΕ § 132.

7. Βλ. Γρηγ σσ. 110, 126, ΣΑΕ § 31γ.

8. Βλ. Ο §§ 129-131.

Πλουτάρχου Βίοι: «Περικλήης»**17.1-2**

(Υπόδειγμα ηγέτη γ')

Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλήης τὸν δῆμον ἔτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιούσων πραγμάτων γράφει ψήφισμα, πάντας Ἑλληνας τοὺς ὁποῖοτε κατοικοῦντας Εὐρώπης ἢ [τῆς] Ἀσίας παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρβαροι, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν.

Μετάφραση

Όταν άρχισαν οι Λακεδαιμόνιοι να δυσανασχετούν με την αύξηση (της δύναμης) των Αθηναίων, ωθώντας ο Περικλής το λαό να έχει ακόμη πιο υψηλό φρόνημα και να θεωρεί τον εαυτό του άξιο για μεγάλα πράγματα, προτείνει ψήφισμα να προσκαλέσουν όλους τους Έλληνες που κατοικούν οπουδήποτε στην Ευρώπη ή στην Ασία, και μικρή και μεγάλη πόλη, να στείλουν στην Αθήνα (απεσταλμένους) που θα συσκεφθούν για τα ελληνικά ιερά που πυρπόλησαν οι βάρβαροι, και για τις θυσίες τις οποίες οφείλουν αφού προσευχήθηκαν στους θεούς για χάρη της Ελλάδας, όταν μάχονταν κατά των βαρβάρων και σχετικά με τη θάλασσα, για το πώς δηλαδή θα πλέουν όλοι άφοβα και θα ειρηνεύουν.

α. Σχόλια γλωσσικά**ἄχθομαι (+ δοτ.):** δυσανασχετώ, οργίζομαι**ἐπαίρω (+ αιτ. προσ.):** ξεσηκώνω**μέγα φρονῶ:** έχω υψηλό φρόνημα, υπερηφανεύομαι**ἀξιόω, -ῶ (+ αιτ. + γεν.):** θεωρώ κάποιον άξιο για κάτι**γράφω ψήφισμα:** προτείνω ψήφισμα**ὁποῖοτε:** οπουδήποτε**Ἀθήναζε (Ἀθήνας-δε):** προς την Αθήνα

βουλεύομαι: σκέπτομαι και αποφασίζω, αποφασίζω

κατέπρησαν-καταπίμπρημι: πυρπολώ

εὔχομαι (+ δοτ.): προσεύχομαι

ἀδεῶς: ἀφοβα

ἄγω (τήν) εἰρήνην: ειρηνεύω

β. Δομική ανάλυση

Όλο το απόσπασμα είναι μία περίοδος με μία κύρια πρόταση από την οποία εξαρτώνται οι δευτερεύουσες «ἄ ... οἱ βάρβαροι», «ἄς ... τοῖς θεοῖς», «ὅτε ... ἐμάχοντο» και «ὅπως ... ἀδεῶς» και «(ὅπως) ... ἄγωσιν».

Σε αυτό το τμήμα του 17ου κεφαλαίου ο Πλούταρχος παραθέτει τις πρώτες αντιδράσεις του Περικλή στην αυξανόμενη και εκδηλούμενη δυσανεξία των Σπαρτιατών εν σχέσει προς την αύξηση της αθηναϊκής δύναμης. Ας παρακολουθήσουμε την πορεία του λόγου με τη βοήθεια των φράσεων.

Η μετοχή «ἀρχομένων» ως απόλυτη αιτιολογική ερμηνεύει τις ενέργειες του Περικλή στη συνέχεια. Αντικείμενό της είναι το «ἄχθεσθαι», το οποίο αιτιολογείται από τη δοτική «τῇ αὐξήσει»¹, στην οποία συνάπτεται η γενική Υποκειμενική «τῶν Ἀθηναίων». Οι ενέργειες του Περικλή εισάγονται με την τροπική μετοχή «ἐπαίρων» που εκπορεύει τα Αντικείμενα «τὸν δῆμον», «μέγα² φρονεῖν» και «ἀξιούν³»· το πρώτο απαρέμφατο δέχεται το σύστοιχο Αντικείμενο «μέγα (= μεγάλην φρόνησιν)» ενώ το δεύτερο τα «αὐτόν (= ἑαυτόν, αυτοπάθεια)» και «μεγάλων πραγμάτων»· στη συνέχεια η κύρια δράση του Αθηναίου ηγέτη δίνεται με το «γράφει ψήφισμα», από το οποίο εξαρτάται το «παρακαλεῖν», από το οποίο εν συνεχεία εκπορεύεται ένα άλλο απαρέμφατο, το «πέμπειν». Το πρώτο έχει Αντικείμενο το «πάντας Ἕλληνας»⁴ που προσδιορίζεται από το «τοὺς ... κατοικοῦντας»⁵ και την επεξήγηση «καὶ ... μεγάλην»· αξιοσημείωτη είναι η εξάρτηση των «Εὐρώπης», «Ἀσίας» ως γενικών της αφητηρίας / αναφοράς⁶ από το τοπικό επίρρημα «ὅποῖοτε». Το δεύτερο απαρέμφατο «πέμπειν» έχει Αντικείμενο το «τοὺς βουλευσαμένους» και συμπληρώματα τους προσδιορισμούς «Ἀθήναζε» (κίνηση σε τόπο), «εἰς σύλλογον» (σκοπός), «περὶ ... ἱερῶν», «(περὶ) ... τῶν

1. Βλ. Ο §§ 111, 112.

2. Βλ. Ο § 196.5.

3. Βλ. Ο § 323γ και Γρηγ σσ. 830 κ.εξ.

4. Βλ. Ο § 126α.

5. Βλ. Γρηγ σσ. 885 κ.εξ., ΣΑΕ § 123.

6. Βλ. Γρηγ σ. 112στ, ΣΑΕ § 34α.

θυσιῶν» και «(περι) ... τῆς θαλάττης» (αναφορά). Από εκεί και μετά τον τόνο δίνουν οι δευτερεύουσες προτάσεις «ἃ ... οἱ βάρβαροι» (προσδιορισμός στα «ιερά»), «ἃς ... θεοῖς» (προσδιορισμός στις «θυσίες»)⁷, «ὅτε ... ἐμάχοντο»⁸ (χρονικός προσδιορισμός στην προηγούμενη αναφορική) και οι «ὅπως ... ἀδεῶς» και «(ὅπως) ... ἄγωνιν» (που προσδιορίζουν το «βουλευσομένου»)⁹.

7. Βλ. Γρηγ σσ. 726 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 190-194.

8. Βλ. Γρηγ σσ. 703 κ.εξ., ΣΑΕ § 188.

9. Βλ. Γρηγ σσ. 620 κ.εξ., ΣΑΕ § 180. Για την περίπτωση σύγχυσης τελικών — πλαγίων ερωτήσεων βλ. Γρηγ σ. 626 κ.εξ.

Πλουτάρχου Βίοι: «Περικλήης»**20.1-2**

(Υπόδειγμα ηγέτη δ')

Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ μεγάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπροῦς, ταῖς μὲν Ἑλληνίσιν πόλεσιν ὧν ἐδέοντο διεπράξατο καὶ προσηνέχθη φιλάνθρωπος, τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἔθνεσι καὶ βασιλεῦσιν αὐτῶν καὶ δυνάσαις ἐπέδειξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἄδειαν καὶ τὸ θάρσος, ἧ βούλοιντο πλεόντων καὶ πᾶσαν ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν, Σινωπεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαμάχου καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλεων τύραννον.

Μετάφραση

Αφού έπλευσε μέσα στον Εύξεινο Πόντο με στόλο μεγάλο και οργανωμένο τέλεια, πέτυχε για λογαριασμό των ελληνικών πόλεων όσα χρειαζόνταν και συμπεριφέρθηκε φιλόνθρωπα, στα δε περιοικούντα βάρβαρα έθνη και στους βασιλιάδες τους που έπλεαν όπου ήθελαν και έκαναν όλη τη θάλασσα ό,τι ήθελαν, τους επέδειξε το μέγεθος της δύναμης (της Αθήνας) και την αφοβία και τη τόλμη, και στους κατοίκους της Σινώπης άφησε δεκατρία πλοία με τον Λάμαχο και στρατιώτες εναντίον του Τιμησίλεω του τυράννου.

α. Σχόλια γλωσσικά

διαπράττομαι + αιτ.: φέρνω σε πέρας, επιτυγχάνω κάτι

δέομαι + γεν.: χρειάζομαι κάτι

προσηνέχθη-προσφέρομαι: συμπεριφέρομαι

ἄδεια: (α «στερητικό» + δέος: φόβος) αφοβία, τόλμη

θάρσος: θάρρος

ποιούμενοι ὑφ' αὐτοῖς: που κυριαρχούσαν στη θάλασσα, που είχαν τη θάλασσα «του χειριού τους»

β. Δομική ανάλυση

Το απόσπασμα αποτελείται από μία περίοδο με τέσσερις κύριες προτάσεις και δύο δευτερεύουσες («ὧν ἐδέοντο» και «ἧ βούλοιντο»).

Στην πρώτη κύρια το ρήμα είναι το «διεπράξατο»¹ με εννοούμενο Υποκειμένο το «ὁ Περικλῆς» και Αντικείμενο την αναφορική «ὧν ἐδέοντο»², ενώ συμπληρώνεται και από τη δοτική χαριστική «ταῖς πόλεσιν»³. οπωσδήποτε σημαντική είναι και η μετοχή «εἰσπλεύσας»⁴ που συνοδεύεται από τον τοπικό προσδιορισμό «εἰς ... τὸν Πόντον» και τη δοτική της συνοδείας «στόλω»⁵.

Η δεύτερη κύρια ἔχει ρήμα το «προσηνέχθη», ενώ η τρίτη το «ἐπεδείξατο»⁶ με Αντικείμενα τα «... ἔθνεσι», «βασιλεῦσι», «δυνάσταις» (ἔμμεσα), «τὸ μέγεθος», «τὴν ἄδειαν», «τὸ θάρσος» (ἄμεσα). Εδώ αξίζει να προσέξει κανείς την παρουσία των μετοχών «πλεόντων» (από την οποία εξαρτάται η αναφορική επιρρηματική τοπική πρόταση «ἧ βούλοιντο») και «πεποιημένων»⁷ (με Αντικείμενο το «τὴν θάλατταν»), οι οποίες είναι αναφορικές που μπορούν να συναφθούν μόνο με τη γενική αντικειμενική «αὐτῶν» (δηλαδή των «βαρβάρων ἔθνῶν»). Τέλος, στην τελευταία πρόταση, Υποκειμένο εἶναι «ὁ Περικλῆς», ρήμα το «ἀπέλιπε»⁸ (με την ίδια σύνταξη που ἔχει το «ἐπιδείκνυμι»), Αντικείμενά του τα «ναῦς», «στρατιώτας» (ἄμεσα), «Σινωπεῦσι» (ἔμμεσο)· ενδιαφέρον ἔχει ο προσδιορισμός εχθρικής κινήσεως-διαθέσεως «ἐπὶ Τησιλέων τύραννον»⁹.

1. Βλ. Ο §§ 292.2, 293, 294, 296.2, 297β, 299.

2. Ἐλξη του αναφορικού, βλ. Γρηγ σσ. 754 κ.εξ.

3. Βλ. Γρηγ σσ. 147 κ.εξ., ΣΑΕ § 80.

4. Βλ. Ο § 187.1, βλ. Γρηγ σσ. 941 κ.εξ., ΣΑΕ § 128.

5. Βλ. Ο § 94.

6. Βλ. Ο §§ 334, 336 / ἐπιδείκνυμι, ἀπολείπω: Γρηγ σσ. 370 κ.εξ., ΣΑΕ § 78.

7. Βλ. Γρηγ σσ. 892 κ.εξ., ΣΑΕ § 123.

8. Βλ. Ο § 311.

9. Βλ. Γρηγ σσ. 90 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 23-24.

**Δίωνος Χρυσοστόμου Περὶ βασιλείας
1.15-16**

Οὐκοῦν λέγωμεν ὑπὲρ τοῦ καθ' Ὅμηρόν τε καὶ τῆ ἀληθεία βασιλέως· οὗτος γὰρ ὁ λόγος ἀπλῶς λεγόμενος ἄνευ πάσης κολακείας ἢ λοιδορίας αὐτὸς ἀφ' αὐτοῦ τὸν μὲν ὅμοιον τῷ ἀγαθῷ γνωρίζει τε καὶ ἐπαινεῖ, καθ' ὅσον ἐστὶν ἐκείνῳ ὅμοιος, τὸν δὲ ἀνόμοιον ἐξελέγχει τε καὶ ὀνειδίζει. ἔστι δὴ πρῶτον μὲν θεῶν ἐπιμελής καὶ τὸ δαιμόνιον προτιμῶν· οὐ γὰρ δυνατὸν ἄλλω τινὶ πεποιθῆναι μᾶλλον τὸν δίκαιον ἄνδρα καὶ ἀγαθὸν ἢ τοῖς δικαιοτάτοις τε καὶ ἀρίστοις θεοῖς.

Μετάφραση

Ας μιλήσουμε λοιπόν για τον βασιλιά σύμφωνα με τις προδιαγραφές του Ομήρου και της αλήθειας· γιατί αυτός ο λόγος όταν λέγεται απλώς, χωρίς καθόλου κολακεία ή κακολογία, ο ίδιος από μόνος του γνωστοποιεί αυτόν που είναι όμοιος με τον αγαθό και τον επαινεί, καθ' όσον είναι όμοιος μ' εκείνον, τον δε ανόμοιο τον αποκαλύπτει και τον επικρίνει. Πρώτον είναι επιμελής (στα καθήκοντα) προς τους θεούς και τιμά πάνω από όλα το θείο· γιατί δεν είναι δυνατόν ο δίκαιος και ενάρετος άνθρωπος να πιστεύει σε τίποτε άλλο παρά στους δικαιοτάτους και άριστους θεούς.

α. Σχόλια γλωσσικά

λοιδορία: κακολογία, επίκριση

ἐξελέγχει: αποκαλύπτει

τὸ δαιμόνιον: η θεϊκή φύση

προτιμῶ: τιμῶ, σέβομαι

πεποιθῆναι, πέποιθα + δοτ. - πείθω: ἔχω πεποιθήση, πιστεύω σε κάποιον ἢ κάτι

β. Δομική ανάλυση

Ο Δίων αρχίζει την παράγραφο του με το συμπερασματικό «οὐκοῦν» δίπλα στο οποίο στέκεται η προτρεπτική υποτακτική «λέγωμεν»¹, η οποία

1. Βλ. Γρηγ σ. 389, ΣΑΕ § 102α.

εισάγει τον προβληματισμό που θα αναπτυχθεί στη συνέχεια: ο εμπρόθετος «ὑπὲρ ... βασιλέως» είναι προσδιορισμός της αναφοράς και αναφέρεται στο θέμα που θα απασχολήσει το κείμενο: «σχετικά με τον βασιλιά».

Το «γάρ» εισάγει την επόμενη περίοδο συνδέοντάς την ταυτόχρονα με τα προηγούμενα: «ας μιλήσουμε για τον βασιλιά, **διότι** αυτή η συζήτηση ... γνωστοποιεί και επαινεί ...». Η μετοχή «λεγόμενος»² έχει πολύ μεγάλη σημασία εδώ, αφού θέτει την προϋπόθεση που απαιτείται για να έχει αποτέλεσμα η συζήτηση περί του θέματος: αν γίνει απλώς, χωρίς κολακεία ή κακολογία, δηλαδή προκατάληψη, τότε οδηγείται στην εύρεση της αλήθειας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντιθετική σύνδεση των προτάσεων: «τὸν ὅμοιον ... γνωρίζει τε καὶ ἐπαινεί – τὸν ἀνόμιον ἐξελέγχει τε καὶ ὄνειδίζει»³.

Στην τρίτη και τελευταία περίοδο που περιλαμβάνει δύο ημιπεριόδους ο Δίων παρουσιάζει το πρώτο από τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο βασιλιάς σύμφωνα με τον Όμηρο: «ἐπιμελὴς θεῶν καὶ τὸ δαιμόνιον προτιμῶν»⁴, δηλαδή ευσεβής.

Στο τέλος, το επίσης αιτιολογικό «γάρ» δικαιολογεί το γιατί ο βασιλιάς πρέπει να είναι ευσεβής: αυτό γίνεται με απρόσωπη σύνταξη «οὐ δυνατόν (ἔστί)» ώστε να αποκτήσει κύρος η διατύπωση: Ὑποκείμενο τίθεται το «πεποιθέναι» και Αντικείμενα τα «ἄλλω τινί»⁵ (α΄ ὀρος σύγκρισης) και «τοῖς ... θεοῖς»⁶ (β΄ ὀρος σύγκρισης), ενώ το «μᾶλλον» θέτει τη σύγκριση μεταξύ τους.

2. Βλ. Γρηγ σσ. 941 κ.εξ., ΣΑΕ § 128.

3. Ισόκωλον, βλ. Γρηγ σ. 992.

4. Ομοιοτέλευτον, βλ. Γρηγ σ. 992.

5. Βλ. Γρηγ σσ. 129 κ.εξ.

6. Βλ. Γρηγ σσ. 129 κ.εξ.

**Λουκιανού Περὶ θυσιῶν
1.11-1.12**

Ἄ μὲν γὰρ ἐν ταῖς θυσίαις οἱ μάταιοι πράττουσι καὶ ταῖς ἐορταῖς καὶ προσόδοις τῶν θεῶν καὶ ἃ αἰτοῦσι καὶ ἃ εὐχονται καὶ ἃ γινώσκουσι περὶ αὐτῶν, οὐκ οἶδα εἴ τις οὕτως κατηφής ἐστι καὶ λελυπημένος ὅστις οὐ γελᾷσεται τὴν ἀβελτερίαν ἐπιβλέψας τῶν δρωμένων. καὶ πολὺ γε, οἶμαι, πρότερον τοῦ γελᾶν πρὸς ἑαυτὸν ἐξετάσει πότερον εὐσεβεῖς αὐτοὺς χρὴ καλεῖν ἢ τοῦναντίον θεοῖς ἐχθροὺς καὶ κακοδαίμονας, οἳ γε οὕτω ταπεινὸν καὶ ἀγεννῆς τὸ θεῖον ὑπειλήφασιν ὥστε εἶναι ἀνθρώπων ἐνδεῆς καὶ κολακευόμενον ἡδεσθαι καὶ ἀγανακτεῖν ἀμελούμενον.

Μετάφραση

Πραγματικά, ὅσον αφορά αὐτὰ που κάνουν στις θυσίες και στις εορτές και στις λιτανείες των θεῶν οι ἀνόητοι, και ὅσα εὐχονται και γνωρίζουν σχετικά με αὐτά, δεν ξέρω αν εἶναι κανεὶς τόσο κατηφής και λυπημένος που δεν θα γελάσει βλέποντας την ἀνοησία των δρωμένων. Και πολὺ πριν, νομίζω, ἀπὸ το να γελά, θα ἐξετάσει βέβαια μέσα του αν πρέπει να τους ἀποκαλεῖ αὐτοὺς εὐσεβεῖς ἢ, ἀντιθέτως, ἐχθροὺς των θεῶν και ἀσεβέστατους, αὐτοὺς που βέβαια θεωροῦν το θεῖο τόσο ταπεινὸ και τιποτένιο ὥστε να ἔχει την ἀνάγκη των ἀνθρώπων και να χαίρεται ὅταν κολακεύεται και να ἀγανακτεῖ ὅταν παραμελεῖται.

α. Σχόλια γλωσσικά

ἡ πρόσσδος: λιτανεία

ἡ ἀβελτε(η)ρία: ἀνοησία, ἀδιαφορία, χαλαρότητα

β. Δομικὴ ἀνάλυση

Ο Λουκιανὸς ἀναπτύσσει σε δύο περιόδους την κριτική του κατὰ ὅσων θρησκεύουν ἐπιφανειακά. Στην ἀ' περίοδο ξεκινᾷ με παράθεση συνεχῶν ἀναφορικῶν προτάσεων «ἃ ... θεῶν» και «ἃ ... αἰτοῦσι» και «ἃ ... εὐχονται» και «ἃ γινώσκουσι περὶ αὐτῶν» που φαινομενικά εἶναι ἀσύνδετες με την ὑπόλοιπη περίοδο, ἀλλὰ οπωσδήποτε σχετίζονται ἐννοιολογικά με

το «τῶν δρωμένων». Δηλαδή, αντί να συντάσσει το «ἐπιβλέψας» με Αντικείμενο το «τὴν ἀβελτερίαν (τῶν δρωμένων)», θα μπορούσε να θέσει ως Αντικείμενα της μετοχής κατ' ευθείαν τις αναφορικές προτάσεις. Αλλά, θέλοντας να δώσει ἔμφαση στις κενές περιεχομένου πράξεις των επιφανειακῶς πιστῶν της ειδωλολατρικῆς παρακμῆς, τις τοποθετεῖ στην αρχή. Ενδιαφέρον ἔχει η συνεχῆς παράθεση σύστοιχων Αντικειμένων μέσα στις αναφορικές: «ἄς (πράξεις) πράττουσι», «ἄς (αἰτήσεις) αἰτοῦσι», «ἄ(ς) (εὐχάς) εὐχονται». Και αὐτὴ ἡ ἐπιλογή στοχεύει στην ἔμφαση. Ἡ πρόταση «εἶ τις ... λελυτημένος» τυπικῶς εἶναι πλάγια ἐρώτηση-Αντικείμενο στο «οὐκ οἶδα», ἐνῶ ἡ αναφορική «ὅστις ... τῶν δρωμένων» συμπερασματικὴ ἀπὸ το ποσοτικὸ «οὕτως»¹.

Στὴ β΄ περίοδο ἡ κύρια πρόταση «καὶ πολὺ γε πρὸ τοῦ γελᾶν ἐξετάσει πρὸς ἑαυτὸν» ἐκπορεύει τὴ διμελῆ πλάγια ἐρωτηματικὴ «πότερον ... ἢ ... κακοδαίμονας», ἡ ὁποία ἐμπεριέχει ὡς Ὑποκείμενο τοῦ «χρή» τὸ «καλεῖν» που λειτουργεῖ ὡς προχειριστικὸ ρῆμα² τοποθετώντας δίπλα στο Αντικείμενο «αὐτούς». Τα κατηγορούμενα «εὐσεβεῖς», «ἐχθροὺς (θεοῦς)», «κακοδαίμονας» συνδεόμενα με τοὺς παρατακτικὸς συνδέσμους «ἢ», «καί». Ἀπὸ το «αὐτούς» ἐκκινεῖ ἡ αναφορική «οἱ ... ὑπειλήφασιν», ἡ ὁποία ἐκπορεύει διὰ τοῦ «οὕτω» τρεῖς συμπερασματικῆς ἀπαρεμφατικῆς προτάσεις: στὴν πρώτη ἐνδιαφέρον δομικὰ ἔχει ἡ γενικὴ ἀντικειμενικὴ «ἀνθρώπων» ἀπὸ το «ἐνδεές» που ἐδῶ δεν σημαίνει «ἐλαττωματικὸ» ἀλλὰ κείται με τὴν κυριολεκτικὴ του σημασία «ἔχον ἀνάγκην ἀπό»: στὴ δεύτερη συμπερασματικὴ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἡ σύνταξη τῆς μετοχῆς «κολακευόμενον» που ἐπηρεάζεται ἀπὸ το «ἤδυσθαι»: χαίρεται ὅταν κολακεύεται. Τέλος, στὴν τρίτη, και πάλι ἀπὸ το «ἀγανακτεῖν» ἐξαρτάται τὸ «ἀμελούμενον» με τα ἴδια χαρακτηριστικὰ, ὅπως τὸ «κολακευόμενον».

1. Το «κατηφής ἐστι καὶ λελυτημένος» με τὴ δομὴ Κ – συνδ. ρῆμα – παρατακτικὸς σύνδεσμος – Κ θα γίνεῖ ἀγαπημένο μοτίβο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς. Πβ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου *Λόγος εἰς τὴν Ἀνάστασιν* «εἶ τις εὐσεβής (ἐστι) καὶ φιλόθεος».

2. Βλ. Γρηγ σσ. 48 κ.εξ.

Ίμερίου Λόγοι

9.72-85

(Η κοσμογονία του Ίμερίου)

Ἦν θεὸς καὶ φύσις· καὶ ὁ μὲν ἐδεῖτο γονῆς, ἡ δὲ τοῦ κνῖσκειν μέλλοντος. οὐ̄πω γὰρ ἦν γάμος, οὐδὲ τῶ τίκτειν ἔχοντι φύσιν τὸ γεννᾶν μέλλον ἐκέκρατο. ἵνα δὴ ταῦτα ἄνωθεν ἄρξαιτο, θάλαμος τῶ Παντὶ τὸ Πᾶν ἐγένετο. ἐκ δὲ δὴ τῶν γάμων τούτων οὐρανὸς γεννᾶται καὶ ἥλιος, ἔτι δὲ ἄστρον χορὸς καὶ σελήνης φέγγος καὶ διπλοῖ πόλοι, περὶ οὓς ἡ πρώτη γένεσις τῶν πρώτων τοῦ θεοῦ γάμων ἐλίπτεται. δευτέρους δὴ μετὰ τούτους γάμους Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἡ φύσις ἔδειξεν, ἀφ' ὧν ἀνίσχουσι μὲν ποταμοὶ καὶ λίμναι, ἔτι δὲ <κρηναὶ καὶ πηγαὶ καὶ φρέατα μακρὰ>, καὶ ἡ πάντων μήτηρ ναμάτων θάλασσα· τίκτεται δὲ καὶ φυτὰ καὶ ζῶα, καὶ γῆ οἰκεῖται, καὶ τὸ νηρόμενον λαμβάνει θάλασσα, καὶ <ἀῆρ ἐφάνη πτεροῦ πορευσίμοσ>.

Μετάφραση

Ήταν ο θεός και η φύση· και ο μεν είχε ανάγκη απογόνων, η δε αυτού που θα την κάνει να κυοφορήσει. Δεν υπήρχε βέβαια ακόμη ο γάμος ούτε αυτό που επρόκειτο να γεννήσει ήταν αναμειγμένο μ' εκείνο που είχε την ιδιότητα να τίκτει. Για να αρχίσουν λοιπόν αυτά άνωθεν, το Σύμπαν έγινε (γαμήλιος) θάλαμος για το ίδιο το Σύμπαν. Από τους γάμους αυτούς γεννιέται ο ουρανός και ο ήλιος, επίσης ο χορός των άστρον και το φως της σελήνης και οι δυο πόλοι γύρω από τους οποίους η πρώτη γένεση των πρώτων γάμων του θεού εξελίσσεται. Δεύτερους λοιπόν μετά από αυτούς γάμους, τους του Ωκεανού και της Τηθύος παρουσίασε η φύση, από τους οποίους αναβλύζουν οι ποταμοί και οι λίμνες, επιπλέον οι κρήνες, οι πηγές και τα βαθιά πηγάδια, και τελικά η μητέρα όλων των ναμάτων θάλασσα· γεννιούνται ακόμη τα φυτά και τα ζώα, κατοικείται η γη, τα ψάρια δέχεται η θάλασσα και ο αέρας που μπορεί να διανυθεί με φτερά εμφανίστηκε.

α. Σχόλια γλωσσικά

ἡ γονή: απόκτηση απογόνων

κνῖσκω: εγκυμονώ

άνισχω (-άνέχω): αναβλύζω, απορρέω

τὸ νηχόμενον: αυτό που κολυμπάει (νήχει, νήχεται), αυτό που ζει στη θάλασσα

β. Δομική ανάλυση

Στην κοσμογονία του ο Ιμέριος ενδιαφέρεται περισσότερο για την ρητορική εντύπωση· άλλωστε ο λόγος είναι επιδεικτικός και επίκεντρο είναι τα λεκτικά σχήματα, όχι η επιστημονική διερεύνηση του θέματος, όπως άλλωστε φαίνεται και από τα μυθικά στοιχεία που παρεισφρέουν στο κείμενο.

Η πρώτη περίοδος, με την ενδιαφέρουσα και αρχαϊζουσα σύνταξη του «έδεϊτο + γεν.»¹, έχει μία διάσταση σχεδόν ηχητική, μουσική, αφού η δεύτερη ημιπερίοδος αναπτύσσεται κατά το ρυθμικό υπόδειγμα ιάμβου, τροχαίου και δακτύλου. Θυμίζει δηλαδή ποίηση! Επίσης χαρακτηρίζεται και από την παρήχηση του -σ-.

Η δεύτερη περίοδος επίσης προαναγγέλλει την εκκλησιαστική ρητορική με το ρήμα στο τέλος· αξιοσημείωτη η τοποθέτηση των μετοχών «τῷ ... ἔχοντι» και «τὸ ... μέλλον» ώστε να περικλείουν τα απαρέμφατα σε μία στενή νοηματική σύνδεση αρχαϊκού τύπου.

Η τρίτη περίοδος παρουσιάζει την ενδιαφέρουσα τελική πρόταση «ἵνα ... ἄρξαιτο»· όμως η παρουσία της ευκτικής του πλαγίου λόγου περισσότερο εξυπηρετεί το ομοιοτέλετο «ἐκέκρατο» — «ἄρξαιτο» — «ἐγένετο» παρά τη συντακτική κανονιστική αναγκαιότητα², ενώ το ηχητικό αποτέλεσμα της παρήχησης του -π- δεν είναι αμελητέο.

Στην επόμενη περίοδο ο Ιμέριος καλεί τους αναγνώστες-ακροατές του να στρέψουν το βλέμμα τους σε μία εικόνα πανηγυριού: «γάμων», «χορός», «ἐλίπτεται». Στο γάμο του θεού και της φύσης τα άστρα, η σελήνη και οι πόλοι αποτελούν έναν «χορό», ο οποίος «ἐλίπτεται», ξεδιπλώνεται, όπως μία ομάδα προσώπων που ορχείται σε ένα πανηγύρι.

Εν συνεχεία παρουσιάζονται οι γάμοι του Ωκεανού με την Τηθύν· η παρουσία του «άνισχουσιν» με την έννοια του «ανεβαίνουν», «αναβλύζουν» προσθέτει στην πανηγυρική εικόνα το υγρό στοιχείο σαν πίδακα που ξεπηδά εν μέσω της εορτής και συνεισφέρει στην ατμόσφαιρα χαράς και ευωχίας. Η πορεία του νοήματος εμφανίζεται κλιμακωτά ως τη μέγιστη θάλασσα,

1. Πβ. Σοφοκλέους *Οιδ.* Τ. 1148, 1293, Θουκυδίδη 8.43,37.

2. Βλ. Γρηγ σσ. 620 κ.εξ., ειδικώς σσ. 623-624.

τη μητέρα όλων των υδάτων που καταλαμβάνει με τις λέξεις που την προσδιορίζουν το πιο εκτενές «κῶλον». Μετά από αυτά δημιουργούνται τα φυτά, τα ζώα και η γη, ενώ παράλληλα η θάλασσα με τα πλάσματά της και ο αέρας με τα δικά του. Αξίζει εδώ να δει κανείς πώς τα εκφραστικά σχήματα αποκαλύπτουν το νόημα: η γη με τα δικά της στοιχεία αποτελούν μία ενότητα που υπογραμμίζεται από το χιαστόν «τίκτεται – οίκεϊται», «φυτά/ζῶα – γῆ»· επίσης η θάλασσα και ο αέρας με τα δικά τους το ίδιο: «νηχόμενον – πορεύσιμος», «θάλασσα – ἀήρ». Δεν παραλείπει ο Ιμέριος και τις συνεκδοχές, «νηχόμενον» αντί «ἰχθύες» και «πτεροῶ» αντί «πτηνά».

Με λίγα λόγια πρόκειται για μία ρητορική επίδειξη υψηλού επιπέδου, στα ίχνη του Γοργία και των άλλων της Α΄ Σοφιστικής, ρητορική επίδειξη που κατέστη ως προς τα τυπικά της στοιχεία δημοφιλέστατη καθ' όλον τον Μεσαίωνα.

Λιβανίου Βίος ἢ τῆς περὶ ἑαυτοῦ τύχης
1.15

ἐγὼ δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ἔβλεπον ἤδη κεκλεισμένην ὑπὸ τῆς ὥρας ναυτιλοῖς, ἐντυχὼν δέ τινα λαμπρῶ κυβερνήτη μνησθεὶς τε χρυσοῦ πείθω ῥαδίως καὶ ἐμβὰς τυχὼν τοῦ Ποσειδῶνος ἐκομιζόμεν τερόμενος, Πέρινθόν τε παραπλέων Ροίτειόν τε καὶ Σίγειον καὶ τὴν τὰ δεινότατα παθοῦσαν, τὴν Πριάμου πόλιν ἀπὸ τῶν καταστροφμάτων ὁρῶν τὸν τε Αἰγαῖον διέδραμον οὐ χεῖροσι πνεύματι χρησάμενος Νέστορος, ὥστε μοι κέρδος γενέσθαι τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ξένου.

Μετάφραση

Εγώ δε κοιτούσα τη θάλασσα που ήταν ήδη κατακλυσμένη από τους ναυτικούς λόγω της εποχής και, αφού βρήκα έναν λαμπρό καραβοκύρη και του έταξα χρυσό, τον πείθω εύκολα κι αφού μπήκα (στο πλοίο του), με τις ευχές του Ποσειδώνα ταξίδευα με χαρά παραπλέοντας την Πέρινθο, το Ροίτειο και το Σίγειο, και παρατηρώντας από το κατάστρομα την πόλη που έπαθε τα χειρότερα, δηλαδή την πόλη του Πριάμου, διέτρεξα το Αιγαίο πέλαγος, χωρίς να έχω λιγότερη σοφία από τον Νέστορα, ώστε να έχω κέρδος την αδυναμία του ξένου.

α. Σχόλια γλωσσικά

θάλασσα κεκλεισμένη ὑπὸ τῆς ὥρας: θάλασσα γεμάτη από ναυτικούς λόγω της εποχής

ἐντυγχάνω: (+ δοτ.) συναντώ κάποιον

μνησθεὶς-μιμνήσκομαι: (+ γεν.) θυμάμαι κάποιον ή κάτι, τάζω κάτι

ῥαδίως: εύκολα

ἐμβάς-ἐμβαίνω: μπαίνω

κομίζομαι: μεταφέρομαι

τέρομαι: χαίρομαι

διέδραμον-διατρέχω

β. Δομική ανάλυση

Στο κείμενο αναπτύσσεται μία και μόνη περίοδος που βασίζεται σε

ρήματα (4) και μετοχές (10) για να παρουσιάσει το ταξίδι του νεαρού Λιβανίου από την Πέρινθο στην Προποντίδα προς την Αθήνα.

Το πρώτο ρήμα «ἔβλεπον» εμφανίζει ενδιαφέρουσα σύμφυρση συντάξεων: συμπληρώνεται από το «εἰς τὴν θάλασσαν» (σε μία αρκετά εξελιγμένη χρήση που θυμίζει τη Νέα Ελληνική) αλλά εκπορεύει και την κατηγορηματική μετοχή «κεκλεισμένην», σαν να υπήρχε το Αντικείμενο «θάλασσαν» εκτός του εμπροθέτου.

Αξιοπρόσεκτο επίσης είναι το παιχνίδι του ρήτορα με το «ναυτίλοις» ως ποιητικό αίτιο στο «κεκλεισμένην», ενώ δίπλα ακριβώς υπάρχει το «ὑπὸ τῆς ὥρας» που παραπλανά με τη μορφή του, αλλά λειτουργεί ως απλός αιτιολογικός προσδιορισμός. Το υπόλοιπο χωρίο κυριαρχείται από τις χρονικές μετοχές «ἐντυχών», «μνησθεῖς», «ἐμβάς»¹, «τυχών», «χρησάμενος»² και τις τροπικές «τεροπόμενος»³, «παραπλέων», «ὄρων» για να καταλήξει στη συμπερασματική απαραιτητική «ὥστε μοι⁴ ... ξένου»⁵. Αυτή μάλιστα βρίσκεται σε αντίθεση νοηματική με την αρχή του αποσπάσματος, όπου λέει ότι ξόδεψε χρήματα («μνησθεῖς χρυσίου») για να πείσει τον πλοίαρχο να τον πάρει μαζί του στο ταξίδι.

Όλο το κείμενο χαρακτηρίζεται από αξιοθαύμαστη περιγραφική λιτότητα, η οποία χαρίζει ταχύτητα στη διαδοχή των εικόνων: ἐντυχών ... κυβερνήτη, μνησθεῖς χρυσίου, πείθω ῥαδίως, ἐμβάς, τυχών τοῦ Ποσειδῶνος, ...

1. Βλ. Ο § 350.

2. Βλ. Γρηγ σσ. 941 κ.εξ., ΣΑΕ § 128.

3. Βλ. Γρηγ σσ. 948 κ.εξ., ΣΑΕ § 134.

4. Βλ. Γρηγ σσ. 147 κ.εξ., ΣΑΕ § 80α.

5. Βλ. Γρηγ σσ. 634 κ.εξ., ΣΑΕ § 181 (ειδικῶς ε).

**Λιβανίου Ἐπιστολή πρὸς Βασίλειον
2.2-3**

ἐγὼ γὰρ ὄν ἐπιλελησθαί σου νομίζεις, καὶ πάλαι νέον ὄντα ἠδούμην σωφροσύνη τε πρὸς τοὺς γέροντας ἀμιλλώμενον ὁρῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει τῇ ταῖς ἠδοναῖς βρουούσῃ, καὶ λόγων ἤδη μοῖραν κεκτημένον μεγάλῃν. ἐπειδὴ δὲ ᾤήθης δεῖν καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδεῖν καὶ τὸν Κέλσον ἔπειθες, συνέχαιρον τῷ Κέλσῳ τῆς σῆς ἐξηρημένῳ ψυχῆς. ἐπανήκοντος δέ σου καὶ ἔχοντος τὴν πατρίδα ἔλεγον πρὸς ἑμαυτόν· τί νῦν ἡμῖν ὁ Βασίλειος δρᾷ καὶ πρὸς τίνα βίον ᾤρηκεν; ἄρ' ἐν δικαστηρίοις στρέφεται τοὺς παλαιοὺς ῥήτορας ζηλῶν ἢ ῥήτορας εὐδαιμόνων πατέρων ἀπεργάζεται παιδᾶς;

Μετάφραση

Εγώ λοιπόν που νομίζεις ότι σε λησμόνησα και παλιά ένιωθα καμάρι που σε έβλεπα, όταν ήσουν νέος, να συναγωνίζεσαι στη σωφροσύνη τους γέροντες, και μάλιστα σ' εκείνη την πόλη τη γεμάτη απολαύσεις, και να διαθέτεις μεγάλη ρητορική ικανότητα. Επειδή όμως νόμισες ότι έπρεπε και την Αθήνα να δεις και τον Κέλσο έπειθες, χάρηκα που ο Κέλσος συνδέθηκε ψυχικά μαζί σου. Όταν επέστρεψες και εγκαταστάθηκες στην πατρίδα έλεγα στον εαυτό μου τι να κάνει τώρα ο Βασίλειός μας και με τι είδους ζωή να καταπιάστηκε; Άραγε δραστηριοποιείται στα δικαστήρια ζηλεύοντας τους παλιούς ρήτορες ή δημιουργεί ρήτορες από παιδιά ευτυχισμένων πατέρων;

α. Σχόλια γλωσσικά

ἐπιλέλησμαι-ἐπιλανθάνομαι + γεν.: λησμονώ, ξεχνώ κάποιον ή κάτι
ἠδούμην-αἰδέομαι, -οὔμαι + αιτ.: προσ. σέβομαι κάποιον
ἀμιλλάομαι, -ῶμαι: συναγωνίζομαι
καὶ ταῦτα: και μάλιστα
βρούουσα-βρύω + γεν.: είμαι γεμάτος από κάτι
κτώμαι μοῖραν: έχω μερίδιο σε κάτι, συμμετέχω σε κάτι
ἐπανήκω: επανέρχομαι
ἀπεργάζομαι + αιτ.: δημιουργώ, κατασκευάζω, ολοκληρώνω κάτι

β. Δομική ανάλυση

Η επιστολή του Λιβανίου στο Μέγα Βασίλειο είναι Επιστολή δασκάλου προς μαθητή, δασκάλου που λαχταρά να μάθει την εξέλιξη του λαμπρού του διδασκομένου και γίνεται ευκαιρία για να εξαχθούν πληροφορίες περί της σχέσεως των δύο κορυφαίων πνευμάτων του ελληνικού πολιτισμού κατά τον 4ο αι. μ.Χ.

Οποσδήποτε η σύνταξη του κειμένου ακολουθεί πολύπλοκη δομή: αρχικά η ενσφηνωμένη στην κύρια πρόταση, και μάλιστα μεταξύ του Υποκειμένου «Εγώ» και του ρήματος «ἡδούμην» αναφορική πρόταση είναι ασυνήθιστος αρχαϊσμός: λειτουργεί ως προσδιορισμός στο «Εγώ», επομένως το «ὄν» ως Υποκείμενο του απαρεμφάτου «ἐπιλέλησθαι» είναι ο ίδιος ο Λιβάνιος και το «σου» ως Αντικείμενο είναι ο Βασίλειος. Ακολουθῶς δεσπόζει η έντονη αντίθεση «πάλαι — νέον»: το «ὄντα» ως χρονική μετοχή συνάπτεται με το εννοούμενο διά του «σου» Αντικείμενο του «ὄρῶν» σε, ενώ από το ρήμα «ἡδούμην» διά του «ὄρῶν» εξαρτώνται δύο κατηγορηματικές μετοχές, το «ἀμιλλώμενον» και το «κεκτημένον»: δηλαδή η δομή της πρότασης ακολουθεί την εξής πορεία: Ἐγώ — ἡδούμην — ὄρῶν (κατηγ. μτχ. στο Υποκείμενο) — σε (εννοούμενο Αντικείμενο της μετοχής) — ἀμιλλώμενον* καὶ κεκτημένον. Ανιχνεύονται επίσης οι αντιθέσεις «σωφροσύνη — πρὸς τοὺς γέροντας» (ένας νέος που συναγωνίζεται τους ηλικιωμένους στον προνομιακό χώρο της προσοντολογίας τους) και «... λόγων ... μεγάλην — καὶ ταῦτα ... βρουύση» (ένας νέος μαθητής ρητορικής σχολής που διακρίθηκε στην Αθήνα, την κατεξοχήν πόλη των σοφών της τότε εποχής).

Στη β' περίοδο αξιοσημείωτο είναι το ομοιοτέλετο «δεῖν — ἰδεῖν» και η σύνταξη του «συγχαίρω + δοτ. + κατηγορηματική μετοχή», ενώ στην γ' πρέπει να εννοηθεί δίπλα στο «ἐπανήκοντος» το «εἰς τὴν πατρίδα».

Το τελευταίο τμήμα του χωρίου περιέχει τις ερωτήσεις που υπέβαλε ο Λιβάνιος στον εαυτό του για την τύχη του Βασιλείου από την στιγμή που επέστρεψε στην πατρίδα του Καισάρεια. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον έχει η δεύτερη ερώτηση που αναπτύσσεται με έναν χιασμό «στρέφεται — ἀπεργάζεται», «ῥήτορας — ῥήτορας». Το ρήμα «ἀπεργάζεται» λειτουργεί ως προχειριστικό.

* Βλ. Γρηγ σσ. 906 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 124-126.

Πράξεων τῶν Ἀποστόλων

Κεφ. ιε', 23-29

(Επιστολή των Αποστόλων στη συριακή εκκλησία)

«Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν. Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, ..., ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβῃ καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀπεστάλακαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. Ἔδοξε γὰρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βᾶρος πλὴν τῶν ἐπιτάγῃς τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε.»

Μετάφραση

«Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ χαιρετοῦν τοὺς ἀδελφοὺς που προέρχονται ἀπὸ τὰ ἔθνη σὴν Ἀντιόχεια, τὴν Συρία καὶ τὴν Κιλικία. Ἐπειδὴ ἀκούσαμε ὅτι κάποιοι ἀπὸ μας ἦλθαν καὶ σας ἀναστάτωσαν με λόγια ταράζοντας τὶς ψυχὲς σας, λέγοντας νὰ κάνετε περιτομὴ καὶ νὰ τηρεῖτε τὸ νόμο, ..., αποφασίσαμε ὁμόφωνα νὰ διαλέξουμε καὶ νὰ σας στείλουμε ἄνδρες μαζί με τοὺς ἀγαπητοὺς μας Βαρνάβῃ καὶ Παύλο, ἀνθρώπους που ἔχουν παραδώσει τὶς ψυχὲς τοὺς γιὰ χάρι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Στείλαμε λοιπὸν τὸν Ἰούδα καὶ τὸν Σίλα καὶ αὐτοὺς νὰ πουν τὰ ἴδια. Γιατὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ εμεῖς αποφασίσαμε νὰ μὴν σας φορτώσουμε με ἐπιπλέον βᾶρος ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, δηλαδὴ νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα, τὸ αἷμα, τὸ πνικτό, καὶ τὴν πορνεία· ἀν μείνετε μακριὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ εἶστε καλά.»

α. Σχόλια γλωσσικά

γίγνομαι ὁμοθυμαδόν: αποφασίζω ὁμόφωνα

ἐπιτίθεμαι (+ δοτ. προσ. + αιτ. πράγμ.): ἐπιβάλλω κάτι σε κάποιον, «φορτώνω κάποιον με κάτι»

ἐπάναναγκες < ἐπανάγκης, -ης, -ες: χρησιμοποιείται μόνο το ουδέτερο· ἐπάναναγκες ἐστί («εἶναι ἀνάγκη»), ὡς ἀπρόσωπη ἐκφραση, ἐνίστε δε ἐπιρρηματικῶς, ὅπως ἐδῶ, («ἀναγκαστικά»), πβ. ἐπάναναγκες κομῶντες (ἀφήνοντας μακριά μαλλιά κατ' ἔθιμο, ἢ ἀνάγκη)

πνικτόν: κρέας βρασμένο μέσα σε κλειστό αγγεῖο

β. Δομική ἀνάλυση

Ἡ ἐπιστολή ἀρχίζει με τὴν τυπικὴ μορφή του χαιρετισμοῦ διὰ του ἀπαρεμφάτου «χαίρειν», φαινομενικῶς ἀνεξάρτητου, οὐσιαστικῶς ἐξαρωμένου ἀπὸ ἐννοούμενο «λέγουσιν»· ἐτοὶ ἄλλωστε δικαιολογείται καὶ ἡ δοτικὴ πτώση «τοῖς ... καὶ τοῖς ...».

Ἡ β' περίοδος ἐγκαινιάζεται με τὴν αἰτία που προκάλεσε τὴν ἐπιστολή: «ἐπειδὴ ἠκούσαμεν»¹. Ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτάται ἡ ἐιδικὴ «ὅτι ... τὸν νόμον» ὅπου δεσπάζουν οἱ ρηματικοὶ τύποι «ἐξέλθόντες»², «ἐτάραξαν», «ἀνασκευάζοντες», «λέγοντες»· αὐτὸ τὸ τελευταῖο, με τὴ σημασία του «προτρέποντας» ἢ του «συμβουλευόντας» λαμβάνει δύο **τελικὰ** ἀπαρέμφοτα ὡς Ἀντικείμενα («περιτέμεσθαι» καὶ «τηρεῖν»).

Στὴ συνέχεια διὰ του «ἔδοξε»³ εἰσάγεται ἡ ἀπόφαση τῶν Ἀποστόλων ἡ ὁποία συμπυκνώνεται στο τελικὸ ἀπαρέμφοτο «πέμψαι», Ὑποκείμενο του «ἔδοξε».

Στὴν γ' περίοδο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ μετοχὴ «ἀπαγγέλλοντας»⁴ που εἶναι τελικὴ, ἐνὸς τὴν δ' καὶ τελευταία ἐπανερχεται τὸ ἀπρόσωπο ρῆμα με Ὑποκείμενο τὸ «ἐπιτίθεσθαι»⁵ αὐτὴ τὴ φορὰ, τὸ ὁποῖο λαμβάνει τὸ «μηδὲν ... βάρος» ὡς ἄμεσο Ἀντικείμενο καὶ τὸ «ὑμῖν» ὡς ἔμμεσο· ἀπὸ τὸ «τούτων» (ἐνν. «βαρῶν») ἐκπορεύεται τὸ τελικὸ ἀπαρέμφοτο «ἀπέχεσθαι» ὡς Ἐπεξήγηση. Τέλος, στὴν τελευταία ἡμιπερίοδο ἀξίζει νὰ ἐπισημανθοῦν δύο στοιχεῖα: (α) ἡ ἐπιρρηματικὴ χρῆση τῆς πρόθεσης «ἐξ» που ἐδῶ λειτουργεῖ ὅπως τὸ «ἐκτός» (μαζὶ με μίᾳ ἀναφορικῇ ἀντωνυμίᾳ σὲ θέση δεικτικῆς, «ὧν = τούτων»), καὶ (β) ἡ υποθετικὴ μετοχὴ «διατηροῦντες»⁶ (= ἐὰν διατηρῆτε), ἡ ὁποία, σὲ συνδυασμὸ με τὸ «πράξετε» συνιστᾷ υποθετικὸ λόγο τῆς ἐπαναλαμβανόμενης στο παρὸν καὶ τὸ μέλλον πράξεως.

1. Βλ. Ο § 291.

2. Βλ. Ο § 351.

3. Βλ. Γρηγ σσ. 449 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 83, 85, 86.

4. Βλ. Ο §§ 301-308 καὶ γιὰ τὴ συντακτικὴ λειτουργία βλ. Γρηγ σσ. 946 κ.εξ.

5. Βλ. Ο §§ 339, 344, 345, 346β.

6. Βλ. Ο § 323β.

Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου
Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους
21-31

Ὀναίμην ὑμῶν διὰ παντός, ἐάντερ ἄξιος ᾶ. Πρέπον οὖν ἐστὶν κατὰ πάντα τρόπον δοξάζειν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δοξάσαντα ὑμᾶς, ἵνα ἐν μιᾷ ὑποταγῇ κατηρτισμένοι, ὑποτασσόμενοι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, κατὰ πάντα ἢτε ἡγιασμένοι. Οὐ διατάσσομαι ὑμῖν ὡς ὧν τις. Εἰ γὰρ καὶ δέδεμαι ἐν τῷ ὀνόματι, οὐπω ἀπήρτισμαι ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Νῦν γὰρ ἀρχὴν ἔχω τοῦ μαθητεύεσθαι καὶ προσλαλῶ ὑμῖν ὡς συνδιδασκαλίταις μου. Ἐμὲ γὰρ ἔδει ὑφ' ὑμῶν ὑπαλειφθῆναι πίστει, νουθεσίᾳ, ὑπομονῇ, μακροθυμίᾳ. Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀγάπη οὐκ ἔᾶ με σιωπᾶν περὶ ὑμῶν, διὰ τοῦτο προέλαβον παρακαλεῖν ὑμᾶς, ὅπως συντρέχητε τῇ γνώμῃ τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση

Μακάρι να σας χαίρομαι πάντοτε, αν είμαι άξιός. Είναι πρέπον λοιπόν με κάθε τρόπο να δοξάζετε τον Ιησού Χριστό που σας δόξασε, για να είστε απόλυτα αγιασμένοι υποτασσόμενοι στον επίσκοπο και τους πρεσβυτέρους με μία θέληση. Δεν σας διατάζω επειδή τάχα είμαι κάποιος (σπουδαίος). Γιατί αν και είμαι συνδεδεμένος (με αυτόν) με το όνομα μου, δεν έχω ακόμα τελειοποιηθεί (ως προς την πίστη μου) στον Ιησού Χριστό. Δηλαδή τώρα αρχίζω να μαθητεύω και σας προσφωνώ ως συμμαθητές μου. Εγώ βέβαια έπρεπε να διδαχθώ από σας πίστη, νουθεσία, υπομονή, μακροθυμία. Αλλά, επειδή η αγάπη δεν με αφήνει να σιωπώ για σας, για αυτό πρόλαβα να σας παρακαλέσω να συμβαδίζετε με το θέλημα του Θεού.

α. Σχόλια γλωσσικά

ὀναίμην-ὄνάμην, ὀνίνημα: ωφελούμαι, τιμώμαι, χαίρομαι

καταρτίζομαι: οργανώνομαι, εξοπλίζομαι

ἀπαρτίζομαι: αποτελούμαι, τελειοποιούμαι

ὑπαλείφομαι: εξασκούμαι, διδάσκομαι (πβ. ἀλείπτης: προπονητής)

β. Δομική ανάλυση

Ο Άγιος Ιγνάτιος χρησιμοποιεί το «ὄναίμην»¹ στην αρχή του αποσπάσματος ως επί ευχής: «να σας χαίρομαι πάντοτε!». Το «πρέπον ἐστίν» ισοδυναμεί με το «πρέπει» και λαμβάνει κανονικά ως Υποκείμενο το «δοξάζειν», το οποίο συνδυαζόμενο με το επόμενο «δοξάσαντα» δημιουργεί ηχητική εντύπωση περί το όνομα του Χριστού. Η τυπική δομή της ακολουθούσης τελικής πρότασης «ἵνα ... ἡγιασμένοι» διανθίζεται από το ομοιοτέλειτο «κατηρτισμένοι — ὑποτασσόμενοι — ἡγιασμένοι». Οι επόμενες δύο περίοδοι διαρθρώνονται κατά τον τυπικό παύλειο λόγο και εισάγουν το στοιχείο της απόλυτης ταπεινοφροσύνης που συνεχίζεται και στην επόμενη, ενώ το «ὑπαλειφθῆναι»² συνοδεύεται από τους προσδιορισμούς της αναφοράς «πίστει, ...».

Στην προτελευταία περίοδο εμφανίζεται συντακτική ανακολουθία, η οποία οφείλεται στον άμεσο, προφορικό τόνο του ύφους της επιστολής: το νόημα είναι ότι όλοι, ακόμη και ο ίδιος ο Ιησούς συμμορφώθηκε με τη γνώμη του Θεού, το ίδιο πράττουν και οι επίσκοποι, άρα το ίδιο πρέπει να κάνατε και σεις, δηλαδή το εκκλησίασμα της εφεσιακής εκκλησίας.

1. Πβ. Εὐριπίδου *Ἑλένην* στ. 1418 «οὕτως ὄναίμην τῶν τέκνων» = ἔτσι να χαρῶ τα παιδιά μου!

2. Βλ. **LSJ**⁹ για τον σχηματισμό των τύπων και τις σημασίες.

Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως
Λόγος Παιδαγωγικός
1.3.2-3.4

Ἰασις οὖν τῶν παθῶν ἐνθένδε ἔπεται, κατὰ τὰς παραμυθίας τῶν εἰκόνων ἐπιρρωννύντος τοῦ παιδαγωγοῦ τὰς ψυχὰς καὶ ὡσπερ ἠπίοις φαρμάκοις ταῖς ὑποθήκαις ταῖς φιλανθρωποῖς εἰς τὴν παντελῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν τοὺς κάμνοντας διαιτωμένον. Ἴσον δ' οὐκ ἔστιν ὑγίεια καὶ γνῶσις, ἀλλ' ἢ μὲν μαθήσει, ἢ δὲ ἰάσει περιγίνεται. Οὐκ ἂν οὖν τις νοσῶν ἔτι πρότερόν τι τῶν διδασκαλικῶν ἐκμάθοι πρὶν ἢ τέλεον ὑγιᾶναι· οὐδὲ γὰρ ὡσαύτως πρὸς τοὺς μανθάνοντας ἢ κάμνοντας ἀεὶ τῶν παραγγελμάτων ἕκαστον λέγεται, ἀλλὰ πρὸς οὓς μὲν εἰς γνῶσιν, πρὸς οὓς δὲ εἰς ἰασιν. Καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἰατροῦ χροῖζει, ταύτη καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγοῦ δεῖ, ἵν' ἡμῶν ἰάσῃται τὰ πάθη, εἴτα δὲ εἰς διδασκάλου ὄς καθηγήσῃται, καθαρὰν πρὸς γνώσεως ἐπιτηδειότητα εὐτρεπίζων τὴν ψυχὴν, δυναμένην χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου. Σπεύδων δὲ ἄρα τελειῶσαι σωτηρίῳ ἡμᾶς βαθμῶ, καταλλήλῳ εἰς παιδευσιν ἐνεργῆ τῇ καλῇ συγχρητῆι οἰκονομίᾳ ὁ πάντα φιλάνθρωπος λόγος, προτρέπων ἄνωθεν, ἔπειτα παιδαγωγῶν, ἐπὶ πᾶσιν ἐκδιδάσκων.

Μετάφραση

Η θεραπεία λοιπόν των παθών τότε επέρχεται, όταν ενθαρρύνει ο παιδαγωγός τις ψυχές με την παρηγοριά των εικόνων και όταν καθοδηγεί τους ταλαιπωρημένους στην απόλυτη γνώση της αλήθειας χρησιμοποιώντας τις φιλάνθρωπες συμβουλές σαν ήπια φάρμακα. Δεν είναι βέβαια το ίδιο η υγεία και η γνώση, αλλά η μία επέρχεται με τη μάθηση και η άλλη με τη θεραπεία. Έτσι λοιπόν κανένας ασθενής δεν μπορεί να μάθει κάποιο μάθημα καλά πριν γειάνει τελείως· ούτε βέβαια διατυπώνεται κάθε συμβουλή προς τους μαθητές ή τους ασθενείς πάντοτε με τον ίδιο τρόπο, αλλά στους μεν με σκοπό τη γνώση, στους δε με σκοπό την ίαση. Όπως ακριβώς λοιπόν το σώμα των ασθενών χρειάζεται γιατρό, έτσι και η ψυχή των ασθενών έχει ανάγκη παιδαγωγό, για να μας γιατρέψει τα πάθη, κι έπειτα δάσκαλο που θα μας καθοδηγήσει ετοιμάζοντας τη ψυχή για την απόλυτη κατάκτηση της γνώσης, (έτσι) που να μπορεί

να χωρέσει την αποκάλυψη του λόγου. Σπεύδοντας λοιπόν να μας τελειοποιήσει για τη σωτηρία μας ο απόλυτα φιλόανθρωπος λόγος κάνει χρήση με κατάλληλο τρόπο της καλής οικονομίας για την ορθή παιδείυσή μας, προτρέποντάς μας άνωθεν, έπειτα παιδαγωγώντας και σε όλα διδάσκοντάς μας αναλυτικά.

α. Σχόλια γλωσσικά

ένθενδε: από εκεί

έπιρρώννυμι: ενισχύω, ενθαρρύνω

διδάσκωμαι, -ώμαι: ακολουθώ έναν τρόπο ζωής, (+ αιτ. προσ.) καθοδηγώ

περιγίνομαι: προκύπτω, εμφανίζομαι

έκμανθάνω: μαθαίνω κάτι καλά

τέλεον: (επίρρ.) τελείως

ώσαύτως: ομοίως

καθάπερ: όπως ακριβώς

χρήζει + γεν.: χρειάζεται

ταύτη: έτσι

καθαράν ... τήν ψυχήν: εκπαιδεύοντας την ψυχή για την απόκτηση της απόλυτης γνωστικής ικανότητας

συγχοήται + δοτ.: χρησιμοποιεί επίσης

β. Δομική ανάλυση

Στο απόσπασμα αυτό αποθεώνεται η χρήση της μετοχής ως ρηματικού τύπου με ονοματικά χαρακτηριστικά¹. Όλος ο λόγος διαρθρώνεται με βάση τις μετοχές: στην α' περίοδο τα «έπιρρωνόντος» και «διδασκόμενου»² ως προσδιορισμοί του χρόνου, παρ' όλο που λειτουργούν απόλυτα, με Υποκείμενο το «τοῦ παιδαγωγού», καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο και σημαντικότερο τμήμα. Στην γ' περίοδο η υποθετική μετοχή «νοσῶν» σε συνδυασμό με το «έκμάθοι ἄν» εκφράζει την σκέψη του Κλήμη³ και οι επιθετικές μετοχές «τοὺς μανθάνοντας», «τοὺς κάμνοντας» δημιουργούν τους όρους του συλλογισμού: οι μαθητευόμενοι χριστιανοί πρέπει να αντιμετωπίζονται όπως οι ασθενείς. Και αυτό θα αναπτυχθεί στην επόμενη περίοδο, όπου θα εξηγηθεί ο συγγραφέας λέγοντας ότι οι μαθητευόμενοι «ἀσθενοῦν τήν ψυχήν»:

1. Για μία επισκόπηση του συντακτικού περί των μετοχών βλ. Γρηγ σσ. 442 κ.εξ., 874 κ.εξ.

2. έπιρρωνόντος: Ο § 187.4.

3. Και η οποία συμπληρώνεται από τη χρονική πρόταση «πρὶν ... ὑγιᾶναι»: βλ. Γρηγ σσ. 703 κ.εξ., ειδ. σσ. 716 κ.εξ., ΣΑΕ § 189. Αξίζει να επισημανθεί η ύπαρξη μέσα στο απόσπασμα αρκετών όρων που σχετίζονται με την ιατρική και, επαναλαμβανόμενοι ή μη, εμφανίζονται σχεδόν 20 φορές!

έτσι, πάλι οι μετοχές («τοῖς νοσοῦσι», «τοῖς ἀσθενοῦσι», «εὐτρεπίζων», «δυναμένην») δίνουν τον τόνο στο χωρίο. Αυτή η διαπλοκή με τη βοήθεια των μετοχών κορυφώνεται στην τελευταία περίοδο, όπου υπάρχει κλιμακωτή συσσώρευση: σπεύδων, προτρέπων, παιδαγωγῶν, (ἐπὶ πᾶσιν) ἐκδιδάσκων (η κορύφωση της κλίμακας βρίσκεται στην τελευταία μετοχή με το «πᾶσιν» που την συνοδεύει και την πρόθεση «ἐκ» με την οποία συντίθεται).

Εὐσεβίου Καισαρείας Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία
ΙΣΤ' 10.8.10-10.8.11

(Ἡ μεταστροφή του Λικινίου κατὰ των χριστιανῶν)

Καὶ πρῶτα μὲν τῆς οἰκίας τῆς αὐτοῦ πάντα Χριστιανὸν ἀπελαύνει, ἔρημον αὐτὸς αὐτὸν ὁ δαίλαιος τῆς τούτων καθιστὰς ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν εὐχῆς, ἣν ὑπὲρ ἀπάντων αὐτοῖς ποιεῖσθαι πάτριον μάθημα τυγχάνει· εἶτα δὲ τοὺς κατὰ πόλιν στρατιώτας ἐκκρίνεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τοῦ τῆς τιμῆς ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσιν θύειν αἰροῦντο, παρακελεύεται. καὶ ἔτι γε ταῦτα ἦν μικρά, τῇ τῶν μειζόνων συγκρινόμενα παραθέσει. τί δεῖ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ κατὰ μέρος τῶ θεομισεῖ πεπραγμένων μνημονεύειν ὅπως τε νόμους ἀνόμους ὁ παρανομώτατος ἐξεῦρεν; τοὺς γέ τοι ἐν ταῖς εἰρκταῖς ταλαιπωρουμένους ἐνομοθέτει μηδένα μεταδόσει τροφῆς φιλανθρωπεύεσθαι μηδ' ἐλεεῖν τοὺς ἐν δεσμοῖς λιμῶ διαφθειρομένους μηδ' ἀπλῶς ἀγαθὸν εἶναι μηδένα μηδ' ἀγαθὸν τι πράττειν τοὺς καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ συμπαθὲς τῶν πέλας ἐλκομένους. καὶ ἦν γε νόμων οὗτος ἄντικρυς ἀναιδῆς καὶ ἀπηνέστατος, πᾶσαν ἡμέρον ὑπερεξάγων φύσιν, ἐφ' ᾗ καὶ τιμωρία προσέκειτο τοὺς ἐλεοῦντας τὰ ἴσα πάσχειν τοῖς ἐλεουμένοις δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς καθείργνυσθαι, τὴν ἴσην τοῖς καταπονουμένοις ὑπομένοντας τιμωρίαν, τοὺς τὰ φιλάνθρωπα διακονουμένους.

Μετάφραση

Πρώτα διώχνει από το σπίτι του κάθε Χριστιανό στερώντας ο ταλαιπωρος ο ίδιος από τον εαυτό του την προσευχή τους γι' αυτόν προς τον Θεό, την οποία αυτοί τυχαίνει να έχουν ως πατροπαράδοτη συνήθεια για όλους· έπειτα διατάζει οι στρατιώτες που ήταν στις πόλεις να εκδιωχθούν και να αποβληθούν από τα τιμητικά τους αξιώματα, εάν δεν ήθελαν να θυσιάζουν στους δαίμονες. Κι όμως αυτά ήταν ασήμαντα συγκρινόμενα με την παρουσίαση των σημαντικών. Γιατί πρέπει να μνημονεύουμε τα καθ' έκαστα και τα επί μέρους πεπραγμένα του θεομίσητου, όπως και ότι θέσπισε παράνομους νόμους ο εντελώς παράνομος; Νομοθετούσε δηλαδή κανείς να μη δείχνει φιλανθρωπία δίνοντας τροφή σε όσους ταλαιπωρούνταν στις φυλακές ούτε να ελεεί όσους πέθαιναν από την πείνα στα δεσμοτήρια ούτε να είναι κανείς απλώς καλός

ούτε να πράττουν απολύτως κανένα καλό κι αυτοί που από τη φύση τους δείχνουν συμπάθεια στους διπλανούς τους. Και γενικά αυτός ήταν αντίθετα προς τους νόμους αναιδής και ανελέητος, αποκλείοντας κάθε ήμερο τρόπο, αφού επαπειλούνταν η τιμωρία όσοι ελεούν να πάθουν τα ίδια με τους ελεουμένους και να ρίχνονται στα δεσμοτήρια και στις φυλακές, υπομένοντας την ίδια με τους βασανιζομένους τιμωρία όσοι έδειχναν φιλόανθρωπη διάθεση.

α. Σχόλια γλωσσικά

δειλαιος: δειλός, τιποτένιος, άθλιος, ταλαίπωρος

αίρουμαι + αιτ.: προτιμώ κάποιον ή κάτι, εκλέγω, θέλω

(αμτβ.): εκλέγομαι

παρακελεύομαι: προτρέπω

είρκτη: φυλακή, καθειργνυμαι: φυλακίζομαι (πβ. κάθειρξη)

άπηνέστατος: ανελέητος

β. Δομική ανάλυση

Το κείμενο αναπτύσσεται σε τέσσερις περιόδους, εκ των οποίων οι τρεις εισάγονται με το μεταβατικό «καί», ενώ η τέταρτη, ενδιάμεσα, είναι ρητορική ερώτηση.

Στην α' περίοδο η τροπική μετοχή «καθιστάς»¹ παραθέτει τις συνέπειες της εκδίωξης των χριστιανών από την υπηρεσία του Λικινίου: ο ίδιος ο Λικίνιος χαρακτηρίζεται «δειλαιος» (Υποκείμενο) και «έρημος»² (Κατηγορούμενο του Αντικειμένου «αυτόν»): από το «έρημον» εξαρτάται η γενική αντικειμενική «τῆς εὐχῆς (ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν)», η οποία προσδιορίζεται από την αναφορική «ἦν ... τυγχάνει»: μέσα στην αναφορική το «τυγχάνει»³ ως πρόσωπο λαμβάνει το «ποιεῖσθαι» ως Υποκείμενό του και το «αὐτοῖς» ως δοτική προσωπική δείχνει το πρόσωπο που ως Υποκείμενο του απαρεμφάτου «ποιεῖται τὴν εὐχὴν» (δηλαδή «ἦν») «ὑπὲρ πάντων». Και η α' περίοδος ολοκληρώνεται με έναν εξαρτημένο υποθετικό λόγο⁴.

Η β' περίοδος είναι περίοδος μεταβατική για να περάσει ο Ευσέβιος στην επόμενη που συνιστά ρητορική ερώτηση, με ενδιαφέρουσα πάντως δομική διάρθρωση: από το «μνημονεύειν» εξαρτώνται δύο αντικείμενα

1. Βλ. Γρηγ σσ. 48.3 κ.εξ., ΣΑΕ § 76 Παρατήρηση α.

2. Βλ. Γρηγ σσ. 118 κ.εξ., ΣΑΕ § 31 ι.6.

3. Βλ. Γρηγ σσ. 47 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 13 και 126β.

4. εἰ μὴ ... αἰροῦντο: Γρηγ σσ. 651 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 182-185 και υποσημ. 16γ.

συνδεόμενα παρατακτικά με το «τε»: το «τῶν ... πεπραγμένων» και η πλάγια ερώτηση «ὅπως ... ἐξεῦρεν»· η πρόταση οπωσδήποτε χρησιμοποιείται για δημιουργία ὑφους, ἐναντι ἄλλων ἐπιλογῶν ὅπως το ἀπλό Ἀντικείμενο (ουσιαστικό κ.τ.ό.) ἢ ἡ εἰδική πρόταση. Οπωσδήποτε ἀξίζει να προσεχθεῖ το ποιητικό αἴτιο «τῷ θεομισεῖ» και ἡ συσσώρευση-παρήχηση ἐντὸς τῆς ἐρώτησης «νόμους – ἄνόμους – παρανομώτατος».

Ἡ γ' περίοδος εἰσάγεται με το «γε» ὡς ἐπεξήγηση. Το «ἐνομοθέτει» κυβερνά τα ἀπαρέμματα «(μηδένα) φιλανθρωπεύεσθαι», «(μηδ') ἐλεεῖν», «(μηδ') ... εἶναι», «(μηδ') πράττειν»⁵· το πρῶτο στη σειρά λειτουργεῖ ὡς ἐνεργητικό με Ἀντικείμενο το «τοὺς ... ταλαιπωρουμένους» και με δοτική τρόπου το «μεταδόσει τροφῆς»· το δεύτερο λαμβάνει ὡς Ἀντικείμενο το «τοὺς ... διαφθειρομένους» που συμπληρώνεται ἀπὸ το ποιητικό αἴτιο «λιμῶν»· το τρίτο ἔχει ὡς Κατηγορούμενο το «ἀγαθόν» και το τέταρτο ἔχει σύστοιχο Ἀντικείμενο το «τι (ἀγαθόν)» και Ὑποκείμενο το «τοὺς ... ἐλκομένους» που συμπληρώνεται ἀπὸ το ποιητικό αἴτιο «πρὸς ... τῆς φύσεως» και τὴν κίνηση πρὸς μία κατάσταση «ἐπὶ τὸ συμπαθές», με το «τῶν πέλας» να εἶναι γενική ἀντικειμενική στο «συμπαθές».

Ἡ τελευταία περίοδος ἀρχικά εἶναι γεμάτη ἀπὸ τους χαρακτηρισμούς ἐναντίον του Δικινίου και ἔπειτα, με τὴν ἀπρόσμενη εἰσαγωγὴ «ἐφ' ᾧ» αἰτιολογική πρόταση, περιπλέκεται: το «προσέκειτο» δέχεται ὡς Ὑποκείμενο το «τιμωρίαν» που εἰσάγεται με το προθετικό «καί»· ἐπίσης ἐξαρτά τα Ἀντικείμενα «πάσχειν», «καθειργνυσθαι», τα οποία ἔχουν ὡς Ὑποκείμενά τους ἀντίστοιχα τα «τοὺς ἐλεοῦντας» και «τοὺς ... διακονουμένους»· Ἀντικείμενο στο ἀπαρέμματο «πάσχειν» εἶναι το σύστοιχο «τὰ ἴσα», ἀπὸ το οποίο ἐξαρτάται ἡ δοτικὴ ἀντικειμενική «τοῖς ἐλεουμένοις»· το «καθειργνυσθαι» συμπληρώνεται ἀπὸ τις ὀργανικὲς δοτικὲς «δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς», ἐνῶ ἐπίσης ἐκπορεύει και τὴν τροπικὴ μετοχὴ «ὑπομένοντας», ἡ οποία ἔχει Ἀντικείμενο το «τὴν ἴσην (τοῖς κατανοουμένοις: δοτικὴ ἀντικειμενική) τιμωρίαν». Χάρη στην παράλληλη παραλλακτικὴς δομὴ «τοὺς ἐλεοῦντας ... διακονουμένους» οἰκοδομεῖται μία ἐνότητα λόγου ἀρμονικὴ σχεδόν ὅσο και οἱ υψηλότερου ἐπιπέδου ἐνότητες των μεγάλων κλασικῶν συγγραφέων.

5. Το χωρίο λειτουργεῖ ὡς Πλάγιος Λόγος, ἀντί: «μηδεὶς φιλανθρωπεύεσθω», «μηδ' ἐλεεῖτω», «μηδ' ... ἔστω», «μηδ' ... πρᾶττέτω». Για τον Πλάγιον Λόγον γενικῶς βλ. Γρηγ σσ. 765 κ.εξ., ΣΑΕ §§ 195 κ.εξ.

